

ખ્યાલ સાગર ભાગ બીજો.

રાજકીયારો તથા રાજબાઈ ટાવરના ખ્યાલ સાથે.

૧૦૭૧૮

કાનુકા ત્હારી કામણકર

મુલ્ય માત્ર આ

न्यु ईनोआइ

આનંદેજ	ગા ય	મંગાવો
ગા	ય	ન મા યા
તદ્દન	મા	નવા
ગાયતો	જા	ફક્ત
નવ આનાની રિક્કાટો		
ખીડો.		

‘शु’ ? तमरि राज

સરથરીની

341

જાણવી છે ?

તો આજેજ મંગાવો.

રાજર્ષી ભર્તૃહરી
(હરિગીત છંદમાં)

ચાર ચિન્ત્ર સાથે

મૂલ્ય માત્ર આના આદ.

तद्वत् ननु सञ्जनम्

પુસ્તક

શ્રીકૃષ્ણ ભજન સાગર

કે જેમાં મીરાંબાઈ, કબીર,
ખાપુ, ધીરો, અલ્લાનંદ વિગેરે
પાખ્યાત ભકતોના ભજનો નો
તે સુશોભિત સંગ્રહ છે.

મૂલ્ય આના આડ.

ଶିକ୍ଷାଭ୍ୟାସ

ଦୀର୍ଘ ଓ ଅଳ୍ପ

वाणुं सचित्र

लज्जन सागर

ଉତ୍ତର ଡାଗରା ପୃଷ୍ଠା ୧୩୦

ଅଭିନବ

ભકતોના અત્યુત્તમ

लज्जोना संश्रु.

મૂલ્ય માત્ર આના આડે.

જા. ડૉ. હરીલાલ જીવણલાલ.

પ્રુકસેલર અને પબ્લીશર,

પ્રેશન રોડ, પોલીસ ટાઇનસ સામે—સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૭૧૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૫૨૧૮૮ ૨૧૦૧૨

વિષય ટ - ૧૨૧

ખયાલ સાગર.

૧૯૧૯
૧૯૧૮ સાગર રજો.

રાત્રી ગોળીશાઈ સંગ્રહ શ્રી ચરીત્ર,

સામલત શેઠને: ખયાલ.

(રંગત મેરી જાનની અકરી.)

નારી ઘડીમાં પંઠી જીવં કલપંતી વડીમાં થાય (મારી જાન)

કાન દર્શ સમજો કરો સહ કયાય*

એક ચારને સાડ નારીં નાંખ્યો સગા ઘણીને મારીં

થઈ સતી બધાઓ પાસ*

કોઈ એક શેહર મોજારેં રેહતોતો એક સાવકારેં (મારી જાન)

હતો તેને પાશે પછશે અપાર*

ઘણા બંગલા વાડી ઘરં હતો નાનો એક કુંવરં

તેથી રાખે બાપ બહ પીયા*

કોઈ બીજા શેઠેશમાં બાઈઠું કુંવરની કરીતી સગાઈ (મારીબન,
 ભેઈ પોતા સરખું ઘરબાર*
 બચપણથી પરણાવીઠ દીધા છેડા બંધાવીઠ
 દેતા નાના ઘણા નર નાર*

બેનમાઈ.

શેઠનું નામ સાધનવંતઠ માતાનું નામ પરભાવંતઠ
 પુત્રનું નામ સોમદતઠ કહું સતથી મુદાંમણ*
 સસરાનું નામ સાનવલઠ નંદી સાસુ નામ અસલઠ
 કહું સઉના હું નમ્ર અટલઠ ગંગા હતું વહુંનું નામણ*

ચાલ છોડી.

તમે સમજો બાઈયો કાન દધને જ્ઞાની,
 પેલેથી કહું છઉં સોમદતની કાહાણી;
 પછી પીતાયે દીધી સીળ બણવાની.
 ભયે બણવા નીચાલે આજ્ઞા પીતાની માની.

દોહા.

ચઉંદ વીધા ચોચઠ કલા બણી થયો હુશીયાર,
 પછી પીતાયે ગુરૂજીમે આપ્યો માલ અપાર,

શેર.

પછી આઠ વરસની ઉમરનો થયો સોમદત કહું વાતણ.

મુઝી નામી શોમદતને મુવો તેના માતલ;

જેઈ જેઈ પુત્રને રૂવે ઘણી તેની માતલ;

એ હરી તેં શું કરી હમણા પતીની ઘાતલ.

વેહેવાર ચાલે મુનીમ મેતાનોં મારો પુત્ર ઘણો છે નામીં
(મારી જાન)

માટે થાશે પછીશાનો નાશ*

એક ચારને સાડ નારીં નાખ્યો સગા ઘણીને મારીં ૧

થઈ સતી બધાઓ પાસ*

ગયા માર માશ પછી વીતીં ગઈ બદલી સહીનીનીતીં (મારી જાન)

હબાવા લાગ્યા સહિ ધન માલ*

હતા મુનીમ મેતા ચાકરં તેતો થઈને બેઠા ઠાકરં

કરયા શેઠને બહુ કંમાળ*

જ્યારે સમજી સસરે કાહાનીં કરી મદત ઘણી પહોંચાનીં

(મારી જાન)

તેનોળી નાશ થયો તતકાત*

સહીનો ચડી ગયો પગારં નીકલ્યા સહિ કરી તંકરારં

કરીયા માત પુત્રના હાલ*

જેનમાઈ.

થયો મોટો ઘણેરો જીવાતં ત્યારે આખું પાછલું જ્ઞાન,

મહ કયાં પેહોડીયો ફકાનં નથી કંઈ માલ પાછલું*

કહે માતા સમજ કુંવર નથી કંઈ ધરમા માલ જરો
કોઈ ચાકરી તું કર જે નથી ખાવાને અનજી*

ચાલ છોટી.

અન વસ સાડ ગામમાં ફરવા લાગ્યો
કોઈ એક શેઠની ચાકરી કરવા લાગ્યો,
પોતાની માતનું પેટ ભરવા લાગ્યો,
જેમ તેમ કરીને સંકટ હાવા લાગ્યો.

દોહડા.

કહે માત સુણ દીકરા તારી વહુ છે તેડી લાવ,
જા ઉજણ તુ શેઠનાં રાખી સગુણ સત ભાવ,
વથન માની માતનું ગયો ઉજણ મોભરણ
પોંદર્યો સસરાને ઘેરે વાગ્યાતા રાતના બારણ,
ઓટલાપર સુઈ રહ્યું એવો કરીયો વીચારણ,
જઈશ સવારે ધરમાં હું જ્યારે ઉઘડસે ફવારણ.
મળને સોલ સણગારેં બાહાર નીકલી તેની નારેં (મારીબન)
આવી જ્યાં કીધો પતીએ વાસ
એક ચારને સાડ નારીં નાળ્યો સગા ઘણીને મારી,
મઈ સતી બધાઓ પાસ
હવે વાત કંઈ અમલાનીં હતી કોમ્યારપર દીવાનીં (મારીબન)
રાખ્યો તો કોઈ ફકીર ચારે

જ્યારે થતી અરધી રાત્રી લેતી ચાકરને સાથ.
 જાતીતી ગામ બાહારે
 તે દીવસે ન મડ્યો ચાકરનું માટે એકલી નીકલી સુંદરનું (મારી જાન)
 મિત્રો, ઓટલા પર બરથારે
 ઓલખ્યા વગર જગાડ્યો બાણી મુશાફર ઉડાડ્યો
 ઓલખી પતીએ ઝટ નાર

બેનમાઈ.

મલ્યા બેઠા મારી બેઠે ચાલે લે સલગાવી આ મસાલ
 હાથમાં તારા જલદી જાલે ચાલે મારી તું બેઠે
 આપીસ મેહેનતના રૂપીયા બેઠે પતી કહે હમણાં મને દે
 નારી કહે ચાલી પાંદાલે કૂરં નહીં કહું છું મોઢે
 ચાલે છોટી.

લઈ મસાલ હાથમાં ચાલ્યો પુઠે બરથાર.
 તલવાર ઢાલે લઈ આગલ ચાલી નારે,
 મલ્યા સાત ચાર નસતામાં કરે વીચારે,
 આ આપણે સારું આંચું કોઈ સીકારે
 દોહા.

બેઠે ચોરને ઝાડને એથે સંતાયો બરથાર,
 હવે રાંટનું આવ્યું મોત એવો નીશ્ચયે કર્યો વીચાર.
 શેર.

સાતે ચોર આઠા મલ્યા અધવચમાં સેધી નાર.

ઉત્તર દાગીના લુગડા જલદી નકર કોઈ વારણ,
 હલા રહો પુઠં ફેરવી અબલાનો હું અવતારણ.
 પુઠં ફેરવતા કીધા સાતો જણને કારણ.

પછીપતીએ ચાકુ કહાડી કાપી નાક લીધા સંતાડીં (મારીબાન)
 પછી ચાલ્યો આગલ તે ખાસ
 એક ચારને સાડ નારીં નાખ્યો સગા ધણીને મારીં
 થઈ સતી બધાઓ પાસ
 વળીચાલ્યા આગળ જ્યારે દોઢો વાઘ વચોવચ ત્યારે (મારીબાન)
 ભેઈ વાઘનું રૂપ વીકરાળ
 પતીએ વાત વીચારીં હવે મરસે મારી નારીં
 આગળ બેઠો નારનો કાળ
 વાઘનેળી નાખ્યો મારીં ત્યાંથી આગળ ચાલી નારી (મારીબાન)
 તેનાળી કાપી કાન તતકાળ
 હલા નાક ચોરના પેલાં કાન મેલ્યા તેના લેલાં
 ભેઈ અજબ થયો તેની ચાલ

બેનમાઈ.

ભેઈ હીમત તે નારનીં ગઈ સુધ લે બરથારનીં
 ભેઈ ઝુંપડી હું ચારનીં એવો કીધો વીચારણ
 ભેઈ નદી થોડીએક દુરં આવ્યું તું પાણીનું મહુ પુરં
 ભવું તું નારીને જરૂર ગઈ તરી પેટ પારણ

ચાલો છોડી.

જેઠ સુકી જગા ગયો નારને પાછળ ચાલી,
 જેઠ ઝુંપડી ફકીરની ઉભી નાર મતવાલી,
 કહે પતી રૂપીઆ બે બાવો મને આલી,
 કહે નાર ન તારી મેહેનત જશે ખાલી.

દોહા.

જઈ આવું છું હમણા હું રાખ જરા વીસવાસ,
 નહીં તો લે કંગણ મારું રાખતું ભારી પાસ.
 શેર.

કંગણ દઈ નારી ગઈ માંહી જ્યાં ચાંઈની ખાટલી
 ખાટલી પાસે હતી પાણી પીવાની માટલી,
 માટલી બાળુ હતી એક બેસવાની પાટલી,
 બસ શોભતે બાહારથી જેઈ નજરે ચીજે આટલી,

કહે ફકીર મેરી ખ્યારીનું હજો જાન ઇગરકી ક્યારી(મારીજાન)

તેરે બીન મેરા છ રહે ઉદાસ,

એક ચારને સાંઝે નારીં નાખ્યો સગા ધણીને મારીં
 થઈ સતી બધાઓ પાસ.

કહે ફકીર મેરી જાનીંએક ખાત તું મુનકે સ્યાની (મેરીજાન)

પાની નહી ઉપરશે લાવ

તેરે બીના નહી હજો મુખં મુજકો લગીં છવાડે બુખં

ઉંચ લીએ તુ ખાના પકાવ૦

શંગ દોતુ ખાયેંગે ખાનાંમુજે ખીલાકે ઘરકો બના(મેરીબાન)

બવો જલદી મત દેર લગાવ૦

કહે નારી હું છું ઢાસીંહમણા રસોઈ બનાઉ ખાસીં

કરું પુરો તમારો ભાવ૦

ઉઠી એટલું તે કહીનેઁ ઘડો પાંણીનો લઈને૦

નદી કીનારે જઈને૦ લાગી અવાને પાંણીછ

સોમદત રહી ગયો પાછડ૦ આંચેમાંહી ખાટલી આગળ૦

કીધો ફકીરને છટ કતલ૦ દયા ન દીલમાં આણીછ*

ચાલ છોટી.

ચડી ગયો તાડની ઉપર ફકીરને મારી,

એટલામાં પાણી લઈને આવી નારી,

કરી રસોઈ ચારને સાડ સાંરી, સાંરી,

પછી ઉઠાડવા લાગી ફકીરને ખારી.

દોહા.

ઉઠાડતાને વાર ભરાયા લોહીમા તેના હાથ,

અથ પતી કેમ થઈ ગતી કોણે તારી ઘાન,

શેર.

માથના બાલો પીએ કુટે છાતી રાય નારછ,

મન મોતી મને મેલીને ગયા કાં હેયાના હારછ,

બચપણની પ્રીત દુટી જાએ વનમોબરછ,

હજી સુધી નથી લોગબ્યો મારો ખરો ભરથારજી,
મારી વીસ વરસની ઉમરં હજી નથી જોયું પીયુતું ઘરં (મારીજન)
યાર તે તોડી મારી આસ.

એક ચારને સારૂ નારીં નાંખ્યો સગા ધણીને મારીં
થઈ સતી બધાઓ પાસ. ૫

તે મનમા કોઈ બહુ આંણીં લીધું નારે હાથમાં પાણીં (મારીજન)
લઉધું આજથી એવું પયુ*

તારા મરનારને મારુંં લઉં પુરવેર તારુંં

તારુંં કરોશ હું તૃપ્ત મન*

પછી નારી બે જોતી માટીં જોતી ખાડો ને મેલ્યો દાટીં (મારીજન)

ફકીરને કીધો તેમા દફન*

વીતી ગઈ પોણી સતત થાવા આવી છે પ્રમાતં

નારી આલી કરતી રૂદન*

બેનમાઈ,

શોમદત ઉતર્યો તાડથીં ફકીરને કાહાડ્યો ખાડથીં
ગયો ગાંધીને જાડથીં ચાલ્યો પોતાને દેશજી*

થઈ તે દનની અરધી સતત લઈ ખંજરને દાલ હાતં
નાર આવી ત્યાં એકાંતં છુટા સુકીને કેશજી*

છોટી.

જોયો જાડને સાથે ચારને તે બાંધેલો,

છોડ્યો નારે હાતથી ચારને વેહ્યો વેહો,
દાટ્યો જેમાં જે ખડો ખોદ્યોતો પેટો,
ચાલી નારી પાછલ શોગ કરીને છેડો.

દોહા.

એ વાત ઈહાંથી પછી કહીશ કહુ શોમદતની વાત,
આંચો શોમદત ઘર વીશે પુછે તેની માત.

શેર.

કંગણુ માતને આપીને કહી વાત સઉ તે ગાંમની,
અહાં માતજી એ નારી નહી રહી હવે મારા કાંમની,
માં કહે શુભ દીકરા હોએ ભુલે કંઈ એક ભાંમની,
માટે જો કરીયે રીશતો જાયે આમરૂ કુલ સજી નામની,
માટે તુ પાએ જઈને લેગો આવ વહુને લઈને (મારીજન)
જાણે કાઈ રાખી ઘરમાં દાસ,
એક ચારને સારૂ નારીં નાખ્યો સગા ધણીને મારીં
થઈ સતી જપાએ પાસ.
કહે પુત્ર માતજી માનોં હું હમણા નહી જાવોં (મારીજન)
આવશે તે પોતાની મેરે*
નહીતો ખેચાર વરસ જાએ પછી જઈશ મારી માયેં
તેડવા તેના ઘેરે*
મા કનેથી કંગણુ લઈને તોડાંયું હુકાને જઈને (મારીજન)
વજનમાં થયું પાવશેરે*

નીકલી તેમાંથી એક ચીઠીં શોમદતે બજારે દીઠીં
વાંચી જોઈ બે ફેરે*

બેનમાઈ.

કાગલ પોતાના પીતાનો હોતો મતલબ તેમાં છાનો
લખ્યોતો ગુપત ખબરનો દારૂનો પેટી હેઠળ*
શોમદત મા કને આવી ચીઠી પીતાની ખતાવી
પેટી હેઠ જોયું જોડાવી લખી ગયાતા શેઠળ*

ચાલ છોટી.

થોડોએક ખબરો લીધો તેમાંથી કાઢાડી,
ખાંધ્યા મોહોલને બંગલા વાડી લીધી કંઈ માડી,
જગે જગે ફાનો માંડી પેહેડીયું કાઢાડી,
લઈ રખ માતની સાતો તાત જમાડી.

દોહા.

સસરાને ઘેર, ખબર થઈ મોકલી કુંવરીને ફવાર,
વગર તેડે શોમદતની આવી ઘરમાં નાર.

સેર.

કહે મા સુણ દીકરા બોલતો ન કાંઈ લગોરળ,
વચન માની માતનું કરીયો શોમદતે પીયારળ,
હલીમલીને લાગ્યા રેહેવા ચાલ્યો ઘરમાં સારળ,
કંઈ વરસ વીત્યા થમા બંગાને પુત્રો ચારળ.

શુરો સામલ શંકર સારમેં એવા ચારોના નાંમે (મારીજન)
 ચાલ્યો લાંબો વખત ઘરવાસ,
 એક ચારને સાડ નારીં નાખ્યો સગા ધણીને મારીં
 થઈ સતી બધાઓ પાસ.
 હવે વાત કહું આખરનીં કેવી ગતી થઈ તેના વરની (મારીજન)
 શોમદત ગયોતો એકલી બાહાર*
 મોડી રાતે ઘરમાં આવ્યો તેને નારીએ નવરાવ્યો
 નાહી ધોઈને કહે ભરથાર*
 ખોલીમાં ધોતીયું માડું તે લઈ આવને તું વારું (મારીજન)
 ગઈ લેના ખોલી મોઝર*
 ત્યાં એક બીલાડો બેઠો અંધારાના સાચી હેઠો
 એઈ પાડી ખુંમ અપાર*

એનમાઈ.

ધમ લઈને નીચે પડીં મને ખાધી એમ બડમડીં
 ગઈ આંખો બેઠ ચડીં ઉડી ગઈ સુધ ન લાગી વાર*
 સમજીને ખોલ આ ગતીં વીસમે થયો તેનો પતીં
 આવીને જોઈ બાગનીં હમી પડ્યો જોઈ પોતાની નાર*

ચાલ છોડી.

અરે નાર કોણે તને ખાધી ને કોણે મારી,
 શું કાંમ ચરીત્ર કરે નકામા ભારી,
 મારી સાતો ચેરને વાગે તરી ગઈ નારી,

કયાં ગયુ શુરાતન ને મરદાર્ધ તારી.

દે હા.

સાતો ચોરને વાઘ મારી જલ તરી ગઈ અરધી રાતે,
આજ બીલાડેથી બીની એ અચરજની વાત.

શેર.

નથી જોયા મે ચોર વાઘ નથી ગઈ વન મેઝારણ,
તમે જે જે કહો છો તે ખોટું સઉ નીરધારણ,
કોઈની નીકલી ન રાતે મારા ઘરથી બહારણ,
જો ખોટું હું કહું તો મરે મારા પુત્રો ચારણ.
મને પ્રમુના પ્યારા સંગ છે ખોટું કહું તો તમારા સંગ છે
(મારીબાન)

કહાડયા મે દુખમા બાવીસ માસ.
એક ચારને શાફ નારીં નાખ્યો સગા ઘણીને મારીં
થઈ સતી બધાઓ પાસ
કહે પતી સમજતુ નારીં હવે કહું હકીકત તારી (મારીબાન)
આપ મને જે રૂપીયા મારા*
મસાલ લઈને તારી શાયં વાલ્યો તો હું અરધી રાતં
જોયા ફેલ પીતુર તારા*
વચંમા ચોર વાઘને મારીં જલ તરી ગઈ તુ નારીં (મારીબાન)
ફેરિના કરવા કામ સારા*

અરધી રાતે પાંણી લાવીં તેતો રસોઈ બનાવીં

એવા કરંમ કીધા કારા*

બેનમાઇ.

નહી માને કદી જોતું એધાંણી સરવે લાવ્યો છું
નાક કાંન કાપી લાવ્યો હું જઈ જો મેડાની ઉપર*
ગઈ મેરા ઉપર ફરીં નીચાની જોઈ સઉ ખરીં
અતી મનમા તે રીશ કરીં આવી પોતે હતો જાં વર*

ચાલ છોડી.

અરે પતી તેંજ મારા યારને નાખ્યો મારી,
દઉં મુકતી યારને એવી ગતી કરું તારી,
પંચાવન વરસાનો દોશો શોભત્ત બારી,
તેની થરથર કાંપવાને લાગી દેહી સારી.

દોહાં.

વહુ હીકરાને માત સઉ રેહેતા પેહેલે માર,
તીજે માલે સુતા હતા એકલા બેઉ નર નાર.

સેર.

શુરાતન ચડયું નારને કીધા ખંદ ઘરના દવારણ,
પછી પતીને મારવા હીધી નારીએ તલવારણ,
મરતી વખત એક પાડી ખુંમ ને રાંચો ઝારો ઝારણ,
તોખી દયા નહી લાવી તે અતે કીધા તેને કારણ,

પછી ભારી ભારણા ઉઘાડીં એકાએક ભુમ તેને પાડીં (ભારીજન)
હાય માફ થઈ ગયું શતીયાનાથ,
એક યાદને સાફ નારીં નાંખ્યો સજા ધણીને ભારીં
થઈ સતી બધાઓ પાસ.

કોઈ આવોરે આવોરેં પેલો નાઠો તેને લાવોરેં (ભારીજન)
લાગી રડવા તે કરી કંકલાટ*

હતા માત દીકરા ચાકરં તેતો ચડી આવ્યા ઉપર
થયો એકાએક ગભરાટ*

સહ મોહોલો જાગી ઉઠીયો. જાણે કોઈ ત્રીકમ રૂઠીયો.
(ભારી જન)

થયો હાહાકાર શેર 'જોગાંટ

પડી ખબર સહને જ્યારે. જોવા આવ્યા સુઉ કોઈ ત્યારે.
એવો કીધો નારીએ ઘાંટ

બેનમાઈ.

હવે જીવી શું કરઉં છે. નારી કહે મારે મરવું છે.

પતીની જોડે મરવું છે. જ્યારે થાસે સવારજી

જ્યાં મારો ગયો પતીં ત્યાં મારી કરીસ ગતીં.

સવારે થઈસ હું સતીં એવો મારો વીચારજી

ચાલ છેડી.

થઈ સવાર ચેહેરમાં ચરચા થઈ ગઈ ભારી,
લઈ માથું પતીનું નીકલી સતી હત્યારી,
કોઈએ જાણી નહીં નારીની હુસ્નીયારી.
તે સગા ધણીને મારી સતી થઈ નારી.

દોહા.

જરીફ દાખામાં કહે સમજો સહ નર નાર,
સગા પતીને મારી વરતાવ્યો જ્યે જ્યે કાર.

શેર.

માટે અય ભાઈયો જીવો નારીની ખદ ચાલણ,
નહી ફરી કેહેવું તેને કેહેવામાં નહી કંઈ માલણ,
જો કદી કેહેશેતો થારો અ. ન. પુરા હાલણ,
મનીરાંમ કહે નસયત લાંદો મારો છે આ જ્યાલણ,
તમે માનો યા નહી માનો આ મનલગ નથી કંઈ છ. નો.
(મારી જાન)

ન કરતા નારનો કોઈ વીસવાસ,
એક ચારને સાર નારી નાખ્યો સગા ધણીને મારી.
થઈ સતી બધાઓ પાસ.

સાબળાઈ ટાવરનો ખ્યાલ.

(રંગત લંગડી ઝડપી)

ઝેડ નણંદ લોભાઈ, પીરોજખાઈ અચુખાઈ, માસીને મલવાને ધાઈ,
 મન ઉમંગ ધરી જમરાબાએ-ઘેરી અધ વચમાં ન પાછી
 ઘેર ફરી,
 દાહરના ખુનનો ગમયાર, નોતો વીસરાયો લગાર, થયો
 બીજો ગમતઈયાર,
 ધોળેદાડે-ઝેડ બાનુઓ-ખુશીમાં ચાલે જમ મયા પછવાડે.
 હલીમલી ચાલે નારી, પાછલ મોત ભમેં બારી, ઝેડ શુ'
 બાણે બીચારી.
 જમ ખુમ પાડે સીધા રસ્તો-તણ જમ ચાલ્યા મારગ આડે,

શેર

હંસવીસને અઠારસેં એકાણું અપરેલ માસણ,
 તારીખ પચીસ ચનવારનો દાહાડો હતો તે ખાસણ;
 ટાવર જોવાની બાનુઓને ઘર્ષ મન આસણ,
 જ્યાં જ્યાં ભમે ઝેડ બાનુઓ ભમે જમ તે ચોખાસણ.
 ક્યાં જોવાની ક્યાં ગઈ, ટાવર જોવા હચ્છા ધઈ, અંતે
 ફસી ઝેડ જઈ,
 મોતે મતી હરી-જમરાબાએ-ઘેરી અધવચમાં ન પાછી
 ઘેર ફરી.

મનમાં પ્રુશી થતી ધણી, તાલે પોતે ટાવર બાણી, તડે
 ટાવરપર બેઠે જણી,
 હુઈએ હરખ અપાર-ટાવર બેઠને-પાછા આવી શું જશું
 માસીને દુવાર,
 ઉઘો કાળની એકાંત બેઠની કરવા સાડે ધાત, એવી
 શું બાણે તે વાત,
 અંતનો વીચાર-રૂપવંતીયો-સતીસાધવી હતી બેઠે અબલા નાર.
 શેર.

આતં આતં, હસતે મોહડે બેઠે ટાવર પર ચડી,
 તેમ તેમ પાસે આવી બેઠે અબલાઓની અંતની ધડી,
 બેઠે કાળનું વીકરાલ રૂપ બેઠે નીચે એક પછી એક પડી,
 જેમ આબથી તરા પડે તેમ નીચે બાનુઓ ગડબડી,
 એક પડતાને વાર, મોતે કીધી તેને દાર, એકનો હતો
 શ્વાસ લગાર,
 અતે બેઠે મરી-જમ રાબાએ-ઘેરી અધવચમાં મુવેલી
 ઘેર ફરી. ૨
 લોહી લોહાણ બેઠના તન, બેઠે ક'માં સઉજન, સઉનું
 હુળી થયું મન,
 ઘણી ઘણ અસર-મોહલે મોહલે-જઈ મોબિદોએ સઉને
 કરી ખબર,
 મઈ મઈ બોમાબોમ, લેળી થઈ પારસી કોમ, હુખ વા'યું
 રોમરોમ,

આવ્યા નારી નર-જેજે લાસને-મુવે-તેનું મુજે તનમન થયયક
શેર

એવામાં એક પારસીએ લાસ જેઉં ઓલખી હતી;
જે એકને હતો લાસ જીજી જાનુને હતો પીયુ પતી,
દોડીને તેડી લાવ્યો માને આવી મા ફૂંખી થતી;
ઓલખી જેણે વડુ દીકરીને શોકમન કરતી અતી,
જેઈ લાસો માથું કુટયું, કહે નસીબ માફ કુટયું, ધન જમી
સરવે હુટયું,
કહે રૂદન કરી-જમરાબાએ-ધેરી અધવચમાં મુવેલી ઘેર ફરી ૩
સગા કહે હાએ વાએ, જેઈ લાસોને અઠળાએ, સૌ કહે
ત્રાએ ત્રાએ,
અતી ત્યા નર નાર-ટાવર પાસે-આઠ વાગા મુધી રહી
બીડ અપાર,
ઠાકટર પલેનીએ ખાસ, એવી પ્રીધી ત્યા ફરમાસ, જયુરી
હાઉસમાં જેઉં લાસ,

શેર

પોલીસવાલા અમલદારો સરવે ત્યાં હાજર હતા,
જાનુએના જેસીયોએ અર્જ કરી ભરી નમતા,
લાસો ઘેર લઈ જવાની આપો રજા રહે સમતા,
કહે કમીશનર ઠાકતર કને જાવો જેની છે આ સતા,

કેહવા મુજબ અરજી લીધી, રજા પહેનીએ લીધી, એહન
 ત્યાંથી ફેરી લીધી,
 ગમ થયો કરી-જમ રાજાએ-થેરી અધવચમાં મુવેલી
 થેર ફરી. ૪
 નવે મોલીયાને આવ્યા, એઉ લાસો ધરમા લાવ્યા, સઉના
 મુખ મહુ કરમાવ્યા,
 કયા અલી ઉઠાસ-રાત્રી, ફેદનમાં-ગઈ બારવને મુઝાઈ
 એઉની લાસ,
 સવાર પડતાને વાર, આવ્યા જરથોસ્તી અપાર, આસરે
 પોષ્ટા એ હજાર,
 એહ આવી ધરની ખાસ-રવીવારને-દાહુડે બરી જયુરી લાખની
 કરી તપાસ,

ચોર

ડાહતર પહેનીએ જબાની સગા સાક્ષીની લઈ,
 મુલતવી રાખી જયુરી ઉઠ્યા લઈ જવાનો હુકમ દઈ.
 અવલ મંજલ પહોંચાડવાની પછી સઉંકીરીયા થઈ,
 સરવે પગે લાગ્યા પછી લાસોને પાસે જઈ જઈ,
 થઈ લઈ જવાની ત્યારી, થાવા લાગો ગમ લારી, રડે અતી
 નર ને નારી,
 માંએ માંસું બરી-જમ રાજાએ-થેરી અધવચમાં મુવેલી
 થેર ફરી. ૫

નીકિયા બનેના રૂવાન, મમ કદે સહ ઇનસાન, થાઓ
 માતમનું બ્યાન,
 જગે જગે અપાર-શેહેરો શેહેરમાં-એક અબલાઓનો
 મયો ઝમનો પુઠાર,
 રસ્તે રૂવાનો જે જોએ, તેથી પગે પડી દાઓ, માતમ
 કદે હર દાઓ.
 વહે આંસુઓની ધાર-નીલેય રહ્યા કેમ-અરે દાદાર દાદાર
 પરવરદીમાર.

શેર.

મમ ભર્યો દેખાવ જોઈ મમ સહ કેઈ કેમ ના કદે,
 વજરનીળી છાતીવાલો લાસો જોઈ પીર ના પદે,
 ભાત યા પરભાત જોઈ લાસોને કહે અરે અરે,
 એ હરી તેં શું કરી સરવે રહે થાસો ભરે.
 રાજભાઈ ટાવરનું નાંમ, પ્રસીધ થયું આમોગામ, જોવી
 જોવી થઈ મુમધામ,
 અમ સીતમ ભરી-અમ રાજાએ-યેરી અધવચમા મુંવેલી
 ઘેર ફરી. ૬
 ખખર થઈ દેસો દેસ, પછી ચાલ્યો તેનો કેસ, અંતે થયું
 નહી લેશ,
 એસ થઈ ઘણી-માતર પાછલ-કર્યો દીવો પણ ન અંતે
 જહયું મલી,

કંઈ ઉપરથી ? ધર્યો, જોડુના તે અંતે ઠર્યો, માતે
મુકત તેને ઠર્યો,
મરી મધ બેઠી જણી-નરનારીને-ન મનથી યાદ હજી ગઈ
ટાવર તણી.

શેર.

શું શું થયું તે જોયું સહ હવે શું થયે તે જોઈશું,
પાછીબી લખશું લખાવટ મન મોતીને પોઈશું;
કીરતારની મરજી કને બીજો કરે લાઈ કોઈશું;
પ્રહા જાણે જાનું જોના ગમમાં ઠાંઠાવેર રોઈશું.

કરવું કીરતારનું થયું, જાએ વ્યથે સહ ઉપાય,
પાપ આપથી જણાય,
સહ જરી જરી-જમ રાજાએ-ઘેરી અધવચમાં મુવેલી
ઘેરી ફરી. ૭
જાવીતી માણીને હવાર, એવું ધારી બેઠી નાર, વચમાં
ફર્યો તે વીચાર,
ધાયું નહીં થયું-ટાવર ઉપર-મથાલે ઠેક માતે ખેંચી
લઈ ગયું,
જનવાનું તે જાને લાલે, કોઈ કાલે તે ન ટલે, ચોઘડયું
તે કોઈ કલે;
જે ગયું થયું-જે જે જાનું તે-કહ્યું મે પોંછો કહીશ હું
રહ્યું સહ્યું.

શેર.

ખ્યાલ સમજી ખ્યાલથી મનમાં કરો સહ ખ્યાલજી,
 જે જે નથી કહ્યો હાલ તે રોશનજે સરવે હાલજી,
 જરોફ દાદાબાઈ કહે સમજી ચતરનર ચાલજી,
 ફોઈ કાલમાં આદરજી કહે લઈ જાસે સફને કાલજી.
 જે બાનુનો ચીતાર, જોએ મનીરામ ચાર, ઘણો રાએ
 જાર જાર,
 અતી રૂદન કરી-જમ રાબાએ-ઘેરી અપવચમાં બુવેલી
 ઘેર ફરી ૮

પાંચ તત્વનો અધટો

(રંગત ખડી)

અગની પવન ધરતી આકાશ જલ પાંચો કરે અધટો ભારી,
 ફોણ નાનો મોટો પાંચોમા દે જવામ જોડે દુશીયારી
 અગની કહે હું રહું પાણીમા મરી માયા છે સારી,
 બીજી અગની રહું સુરજમાં ચલાવું કાયાં અદકારી,
 ત્રીજી અગની રહું સુરતમા ધરધરમા છાયાં મારી.

ચાલ.

વલી ધુધુંકારમા મારી જો. ઝરે છે,
 તે જધા ઘેરમાં આપોઆપ જરે છે,

જીવન મરણની હું છઉં મંજી મારેથી સઉ નર નારી,
 કોણુ નાનો મોટો પાંચોમાં દે જવાળ ભેઉં દુશીઆરી ૧
 ધુધુંકારમાં વાયુ કહે છે જીક હું પવન ચલાઉં છું,
 બીજો પવન આ શ્વાસ છે મારી ઘટઘટમાં હું શમાઉં છું,
 તીજો પવન આલે ફનીયામાં શુભી તુને સમજાવું છું,
 ઘડીમાં પુરવ ઘડીમાં પછમ જોવો નાચ નચાજીં છું,

આલ.

હું વચન કીસ્તથી હારી ગયો જોક ફનમાં
 નહીં તો ધરતીને આજ ઉડાડુ સજીમાં,
 મારે વગર સઉ કાંમ રહે અટકી મારે પર સઉ ભજો વારી,
 કોણુ નાનો મોટો પાંચોમાં દે જવાળ ભેઉં દુશીયારી. ૨
 ધરતી કહે છે મારા જેવો કોણુ કરે બીજો સજીમાર
 વીંધાયલ ઉંધાયલ દ્રોણા હેમાચલનો સુજપર બાર,
 કૈલાશ પરવત ધૈરીધારા ચઢાશીવ રહે છે કેદાર,
 અઢારસો બાર વનરપતી સઉ જીવજંત રહે છે સંવસાર.

આલ.

સઉ માટીથી ઉત્પન્ન થયા ને થાશે
 અંતે માટીમાં સરવે મલીને બાસે,
 માટીની મેહેમાં મોટી માટીની મલે અંતે ધ્યારી.
 કોણુ નાનો મોટો પાંચોમાં દે જવાળ ભેઉં દુશીયારી.
 આકાશ કહે છે સમજો ભાધ્યો આશ તમે મુરખ પથાર

મારા તન પર ખીલી રહ્યાં છે રતી ચંદ્ર નવ લખ તારા.
 ફલ વાદલ છે મારા ઉપર ધર્યો ઇંદ્રએ નગારા,
 શમજો શુભી ગુણવાન વળી છે સર્વજ દોષ ઉપર મારા.
 ચાલ.

પ્રદ્યાએ મને પ્રદ્યાંઠ રચીને લીધું,
 વીશતુને કહીને મને ઉભુ કરી લીધુ,
 પ્રથમ ધુની મંઠાની મારામાં શું કહું બાહુ વીશતારો,
 કોણ નાનો મોટો પાંચોમાં દે જવાબ જોઈ દુશીયારી, ૪
 પાણી કહે હું જગત રચી દેઈ તે તમને પ્રકાશ કરે,
 છત્રજન્ત પક્ષી પંખેરે સઉના લટમાં વાસ કરે,
 પલમાં મેલ યઇ લાગુ વરસવા અનવન કુલ ફલ લાસ કરે,
 પલમાં સઉપર કરે મેહેર ને પલમાં સઉનો નાશ કરે,
 ચાલ.

છે સાતો સાગર મારા મારી અતી માયા,
 જંગા જમનાંનું નીર કરે શુષ્ક કાયા
 નદી નાલા તલપ કુવા તર માંરેથી કુલ કીયારો.
 કોણ નાનો મોટો પાંચોમાં દે જવાબ જોઈ દુશીયારી *
 પાંચ તત્વનો રચ્યો છંદ કડીખંદ પ્રખંદ કરી કવીતાઈ,
 છે સાક્ષની વાત શુભી જરા શમજ રીખ કર ચતુરાઈ,
 પાંચથી તું હું સઉ નારી નર યયા સમજ તજ મુરખાઈ,
 કમું તદ્દવ મોટું પાંચોમાં કુલે લેલ દાદાખાઈ,

૨૬

ચાલ.

પેલા તુ ધ્યાન સતગુર ચરણનુ ધરજે,
પીંગલને ભણી તું પછી શહેરી કરજે,
મણીરામની વાંણી સુણી લે ગુણો ન કર તારી ભારી,
કોણ નાનો માટો પાંચોમા દે જવાન બેઉ હુક્ષીચારો ૬

ત્રીકમ પ્રધાનનો ખ્યાલ

(રંગત અડકી.)

ભેઈમાન છે ઘર નારીં ઘર નારી થા પર નારી (મારી બન)
નારી બેશે બે ધણીને પાથ,
પોતાનું માથુ કાપીં સતો થાએ ધંણીને આપીં.
તોણી ન કરો વીથરાથં
એક કહુ ઈશકની કહાનીં તમે ચમબે કાન દઈ જાનીં
રાબ હતો એક ગુણવાનં (મારી બન)
કોઈ સાધુ પરશન ચર્ચનેં ગયો અમરત કુંપી દઈનેં
૨ લીધુ વરદાનં
એની પરોક્ષા લેવી બેઈ એં કોઈને વાત ન કેવી બેઈ એં
બીડુ રાખીયુ સમાને દરગાહ,
કોની બેરી એવી સતી, માથુ આપે કહે પતીં
મને બેપાહુ છે અરમાનં

બેનલાઈ.

કરે રાજ ચતુરાઈઁ બીડુ રાખ્યું સલા માઈઁ
 રાજ બોલ્યો નહી કાંઈઁ બીડુ દે છે પરધાનજી,
 ત્રીકમ પરધાનજી છે નામઁ બીડુ લઈ કીધી સલામઁ
 રાજ તમારો શુભામઁ ઘણો હું નાદાનજી.

ચાલ છોટી

કહે ત્રીકમ રાજ દાશીને બોલાવો,
 દાશીને કહો તમે ત્રીકમને ઘરે જવો,
 મારી નારીનું માથું તમે મંગાવો,
 દાશીને કહો તમે જલદી લઈને આવો.

દોહરો

રાજ દાશીને કહે તું જલદી યા તઈયાર.
 રૂમાલ થાલી હાત લે વલી બીજે હાત તલવાર.

શેર

રાજ દાશીને કહે તું જ ત્રીકમને ઘરે,
 તેને જઈને કહે કે માથું માગીયું છે તારા ઘરે,
 માથુ લઈ ને આવજે દાપે પોતાને કરે,
 કચેરીમાં આવજે ત્યાંથી જો તું પાછી ફરે,

લઈ આજા દાશી ચાલી જ ત્રીકમની ઘરવાલી (મારી જન)
 માંગે માથું ધણી તમારો પાપ,
 પોતાનું માથુ કાપી ચાલી યાજે ધણીને આપી.

તોળી ન કરો વીશવાશ.

છલને સાજસૌશોલેં હીંચકતી નાર હીંડાળેં (મારીજન)

દારીના સમજ સત વચન,

તમારી તરવાર લાવેં મારૂં માથુ કાપી જાવેં

બોલી તે કઠણ કરી મન.

તરવાર નારીએ લીધીં પછી ઘાત પોતાની કીધી (મારી જન)

કાપી માથું પાડીયું નીચે તન,

દારી માથુ લઇનેં લીધુ કચેરીમાં જઈનેં

જોઈ ખુશી થયો રાજન.

બેનમાઈ

ખુશી થયા રાજા જનં કહે ત્રીકંમને ધન ધનં

તારા થયા શુભ લગન, સતી છે તારી નારજી

પાલે સતીનેા ધરંમં બહુ રાખે છે ભરમં

તારી રાખી છે શરંમં હવે થા તયારજી.

ચાલ છોટી

સમજીને વાત ત્રીકંમ મન હરખાએ છે,

રાજા ત્રીકંમને લઈ ઘેર જાએ છે,

શજીવન નાર ફરી અમરતથી જાએ છે,

જોઈ રાજાને નારી શરમાએ છે.

દોહરો

શરમાઈ જોઈ રાજાને નારી કહાલી ઉઘી લાજ,

માંગ માંગ રાજા કહે હું ખુશી થયો છું આજ.

શેર

નારી રાજાને કહે એક રાપનું જોયું મેં ખરું;
કેમ કરી જીવતી રહું જો મારે હાતે હું મરું;
કેમ હું જીવતી થઈ તેની ચીન્તા હું મનમાં ધરું,
પેલે મને સમજાવો રાજા પછી મુખ થકી જોયરું.

રાજાએ કુપી દેખાડીં અમરતથી તને ઉઠાડીં (મારી જાન)
સાધુ દહ ગયો મને વનવાશ.

પોતાનું માથું કાપીં સતી થાએ ધણીને આપીં.

તોખી ન કરો વીશવાશ

પછી મુખથી નારી બોલીંજીવ વાત વીચારી તોલી (મારી જાન)

પેલા આપો મને વચન,

પછી આપો જે હું માંગુ. તેતો નથી તંમથી આધુ.

ત્યારે વચન આપે : રાજા.

વચન રાજાએ કીધું પછી નારીએ મુખથી કીધું (મારી જાન)

જેથી કીધું ઉભુ મારું તન,

તેતો અમરત કુપી જોઈએં જાણી વાત ન હોએ કોઈએ.

ત્યારે થાએ ખુશી મારું મન

બેનમાઇ

જો રાંજણ ન દેવાએં તો તો વચન તારું જાએં

જગમા અપ કીરતી માએ. નહીં રેયો બારણ,

નહી કેમ કરી કેહવાએ૦ પછી કુપી આપે રાએ૦
નારી મનમાં હરખાએ૦ ઘણી વારંવાર

ચાલ છોટી

રાખાએ પછી તે ઈમરત કુપી દીધી,
ખુશી થઇ થઇ ત્રીકંમની નારીએ લીધી,
રાખાએ પછી ઘરની રાહ પકડી સીધી,
વચન પાલી નારીની આશ પુર ફીધી

દોહરો

તે દાહાડેથી ત્રીકંમ બહુ કરતો તેને પીયાર,
પછી નારીએ શું કર્યું તેનો આગલ કહું વીશતાર.

રોર

એક દાહાડે નારી ગઈ નદી ઉપર નીરધારણ,
ત્યાં એક બાવો રહે નદીને પેહલે પારણ,
નદી વટાવીને ગઈ બાવાકને તે નારણ,
તેને ભેળને બાવો થયો મનમા ખુશી એક સારણ,
બાવાએ આપી તાલી૦ નારીએ ભેયો નીહાલી (મારી જાન).
લાસ્યા પછી કરવા રંગ વીલાસ.
પોતાનુ માથુ કાપી૦ સતી થાએ ઘણીને આપી૦
તોખી ન કરો વીશવાસ
પછી નારી કહે બાવાને તું હવડે દે જાવાને૦ (મારી જાન)
આવીશ બ્યારે વાળે રાતના બાર

પછી ઝાંવીશ તારીકને૦ મોજ કરશુ નચીતે જન્ને૦
 પછી જઈય વાગે ચાર
 ખાવાને વચન તે આલી૦ નારી પોતે ઘર ચાલી૦ (મારી જાન)
 જઈ કીધી રસોઈ તઈયાર
 રાત થઈ ત્રીકંમ આવ્યો૦ તે જમાડી સુવરાવ્યો૦
 પછી ઉડી તે ચંચુડ નાર

બેનમાઈ

જ્યારે વાગ્યા રાતના ખાર૦ નારી જોઈયે વારંવાર૦
 જી સોલે તે ગણુગાર૦ નાર થઈ તઈયારજી
 હાથમા લઈ તરવાર૦ કાપ્યું માથુ એકે સાર૦
 કીધો ત્રીકમને ઠાર૦ વહે લોહીની ધારજી.

ચાલ છોડી

માથું કાપી લટકાવ્યુ દોરી ઘાલી,
 નીચે રાખી પાંછીની ભરીને ચાલી,
 નારી ખુશી અતી થઈને ખાવાકને ચાલી,
 ખાવાની મહુડીમા આવી નાર નખરાલી.

દોહરો

આવી કરી રસોઈ કરી જમ્યા પછી બેઠ જન,
 મોજમજાની ખાજી રમવા બેઠા ખુશી કરી મન.

શેર

ખાવા કંઠે મન પીયારી મેસે મેઈ હુવા તેરા મારજી,

તેજે ઉપર જન મેરી સદકે-હુએ સો બારણ,
એમ કરતા કરતા જ્યારે વાગા રાતના : ચારણ.
હાથ આજ્ઞા બાવાની ઘરમા આવી ચંચલ નારણ.

પણી માથુ તનથી લેલ્યું મુખમા જરા અમરત મેલ્યુ
શણવન કીધી મુવેલી લાશ (મારી જાન.)

પોતાનું માથુ કાપીં શતી થાએ ઘણીને આપીં
તોળી ન કરે વીશવાંશ.

એમ રોજ રોજ કરતીથીં કોઈની બીક નહીં ધરતીથીં
લોહી વહીવહીને સુકાયું તન. (મારી જાન)

તોળી લોલો ત્રીકમ ઘણીં સમજીયો શતી નાર ઘણીં

રાખતો હતો બહુ મન

ત્રીકંમનુ મોઢું જોઈ શમજ્યા નહીં લેઈ કોઈં (મારી જાન)

એક ઢાઢાડે પુછે રાજન

તને ઢઈ કાંઈ થયુંં કેમ તન સુકી ગયુંં ઝૂરે છે તું

ફનપર ફન

જનમાઈ

ત્રીકંમ કહે મને મુખં નારીફુજોઈને ભાંશુ ભુખં

મને કાંઈ નથી દુખં સુખી હું સદા રહું છઉં

નથી રાખતો બીજોગં મને નથી કાંઈ સોગં

મને કાંઈ નથી રોગ હુંતો ખરૂં કહું છઉં

ચાલ છોટી

કહે રાજા ત્રીકંમ કેટલોં તને સમજાવું,
 કાંઈ દુખ હોય તો વહોતોને બોલાવું,
 તેની પાસે તારી ક્વાદાડ કરાવું.
 તારે સાડું મારો માલ ખજાનો છુટાવું
 દોહરો.

ત્રીકંમ રાજા એને કહે નથી દુખ મારા તનમાંયે,
 શું કરવા ખોટું કહું તમારા આગળ રાએ,

શેર

રાજા ત્રીકંમને કહે શું ચીનતા મનની માંચે છે,
 શું કારણથી આ તારૂં નીત તન સુકાયે છે.
 ત્રીકંમ નથી કાંઈ માનતો આખર પોતે ઘેર જાયે છે,
 રાજા કહે જોઈતો ખરો ત્રીકંમને ઘેર શું થાયે છે.
 રાજા ત્રીકંમના ઘરમાં પેઠો જઈ મેડા ઉપર બેઠો મારીજાન)
 કરવા લાગ્યો ખુબ તપાસ
 પોતાનું માથું કાપી જાતી થાયે ધણીને ! આપી
 તોળી ન કરો વીશવાસ
 સુવરાગ્યો ત્રીકંમને જમાડી અરધી રાતે તલવાર કાંડી
 ત્રીકંમની ગૂરફત પર મારી (મારીજાન)
 માથું કાપી લીધું ઉપર લટકાવી લીધું

નીચે રાખી જલધારી

હોહી માથામાંથી ચુવેછેં રાજા નજરેથી જુવે છેં
રાખએ વાત ત્યાં વીચારી (મારી જાન)

આ છે ત્રીકુંબ દુઃખ બીજું સરવે તેને શુભ
જેથી મુકે છે દેહસારી

બેનમાઈ

નધી ખાતી કેનો ડરં સજીસાજ તન ઉપરં
ચાલી નહી પર મુંદરં રાજા પાછવ જાએ છે
મધરાતે ચાલી નારં વચમાં તાઘ લોકે સારં
હીચે વાલનેબી ઠારં ત્યથી છુટી થ એ છે

ચાલ છોટી

રાતની નંદીની ચડી હતી બહુ ઘરતી,
અહ તરીને પેલે પાર વાર નથી કરતી,
અજગરને જોયો તોળી જરા નથી ડરતી,
તેનેબી મારીને છુટી કીધી ધરતી.

દોહરો

નારીની હીમત જોઈ રાજા કહે મનમાંયે;
જે ખુન નારે કર્યા તોપણ તે આગલ જાયે,
મહુડી પાંચે આવી ત્યારે પુરી થઈ તેની ધારણા,

ઉભી લાડથી બેઠી ઉઘાડો ખાંવાજી ખારણા,

ખાવા કહે તુ કોન હયે આઈ તું ઈંદા કીસ કારણા

ઉભી છું દાશી તારી ખાવા મારા સોહાનમ્મા,

ઉઘાડીયું દુવાર ઘરમાં આવી નારી૦ ખાવા કહે આ મેરી

ખારી (મેરીજન)

તેરે બીન મેરા જી હયે ઉદાસ*

પોતાનુ માથું કાપી૦ સતી થાયે ઘણીને આપી૦

તોળી ન કરે વીશવાશ*

રાજાએ ચરચા જોઈ૦ બીજી જાણે નહીં જોઈ૦ (મારી જાન)

રાજાને આંચું આંખમા ઝેર*

પણ જો કાંઈ ચરચા કરે૦ તો તે નારને હાથે મરે૦

તેથી આંચો પોતાને ઘેર*

ખાવાને ખુશી કરીને૦ નારી આવી પાછી ફરીને૦ (મારીજન)

લાગીતી તેને ત્યાં તો અવેર*

માટે જલદી અમરત લઈને૦ કીધો જીવતો અમરત દઈને૦

એવો લોખા ઘણીનું અંધેર*

૬ એનમાઈ

ગેઈ રાત થઈ શવાર૦ બને ઉઠીયા નરે નારી૦

કરી રજોઈ તંયાર૦ જમ્યા બને રોજાઈ*

પછી ગયો રાજદુવાર૦ બેઠો કચેરીમાજર૦

જેઈ ત્રીકમના દીદાર૦ રાજા પુછે વાતજી
ચાલ જોડી.

અરે ત્રીકમ તારૂં મોહોડું ગયુ કેમ સુકી,
તાસી નારી જાએ છે શરમાં તુને સુકી,
માથું કાપવાળી તારૂં તે નહીં ચુકી,
તારી નાર કંકણ છે તારા લોહીની જુખી.
દોહરો.

ત્રીકમ રાજાને કહે મારી નારી સતી પ્રમાણ,
માથું આપ્યું તું સુજ થકી તે તંમથી નહીં અજાણ
જેર.

રાજા કહે મે અરજા જેઈ નજરે સહ નીરપારજી,
માથું કાપી તારૂં ગર્ભ દીને પેહલે પારજી,
પાછલથી હું ચાલતો તો આગલ તારી નારજી,
જેઈ છું તો આવો તેનો દીઠો મેં એક ચારજી,
સૌ અરજા જેઈને આંખોમાં મારા મનમાં ખાતરી લાવ્યો
(મારી જાન)

જેથી મુકાએ તારૂં તન માંસ
પોતાનુ માથું કાપી૦ સતી ચાએ પછીને આપી૦
તોથી ન કરો વીરવાસ ૭
ત્રીકમ કહે ન જાણું છાનું૦ મને દેખાડો તો માનું૦ (મારી જાન)
રાજા કહે ત્રીકમનેજી

તમે જલદી ઘેર જાઓ કાંઈ સંકુલ હોયો તે ખાઓ
મુજો મારી હંમનેજી

‘હું’ આવીશ તને જમાડીશ સૌ ચરચા પછી દેખાડીશ
(મારી બાન)

ખાતરી આવશે તમનેજી

ત્રીકમ આવ્યો જલદી ઘેર છુપો રાખ્યો મનમાં ફેર
કહે ખાવાદો અમનેજી

બેનમાઈ.

ત્રીકમ જમી કરી મુતો જાંખ ઉંઘ લરી
રાજા આવ્યો ત્યાં ફરી બેઠો મેડાની ઉપર
‘ધઈ’ તે અરધી રાતગૂંદાઈ તરવાર હાત
કરી ત્રીકમની ઘાત આવી નદીપર મુંઢવ.

ચાલ છોડી.

પાછલથી રાજા ત્રીકમને જીવતો કરીને,
જયા બનેજણા પાછલ નાચીને ફરીને,
ગઈ નદીમાંથી નારી તેતો તરીને,
પોંચી મહડીમા ખાવાની હીમત ધરીને.

દેહરો.

તેને જોઈ આવો કહે કયુદ્ધેશ્વરની દેર લગાઈ,
તેરે ઘર તું પીછી લા નહોં રખતા આશનાઈ.

સૈર.

પગે લાગુ બાવા તારા મારીપર તું રીસ નંધર,
 તારી પાશે આવી હું બ્યારે તે સુતો મારો વરદા
 પગની દાસી છું હું તારી જોઈએ તે તું દંડ કર,
 વાત નરમી સમજીને બાવાતું પીગળ્યું છે જીગર,
 તેરે પાસ એ પાની રખાનાં તુને હાતસે મુજકેન હિલાનાં
 (મા. જા.)

પ્રીતસે તું નહીં હોવે બદમાશ
 પોતાનું માથું કાપીં સતી થાએ ઘણીને આપીં
 તોળી ન કરો વીશવાશ
 જોયે ત્રીકંમ જેમ જેમ ચર્યાં તેમ લાગે તનમાં મર્યાં (મા. જા.)
 જાએ તેને કતલ તે કરવાને
 તેને જોઈને કહે રાજાં તમે ગરમ ન થાવો જાળાં
 ત્રીકંમ લાગેા ડરવાને
 એ નારી ખુની ઘણી છેં ગણશે નહીં કે મારો ઘણી છેં
 (મારી જાન)
 જાએ છે કાંઠાં તું મરવાને
 એ શું કરશે તે જોઈએં બાણી વાત નથી કોઈએં
 કહી લાગ્યો વરવાને

જેનમાઈ.

બાવા કહે પાની લાં તેરે હાતસે નહલાં
 મેરા તન કર સફાં મુલા ખોટકી ઉપર

પછી પાણી લાવી નાર૦ જેથી નવરાખ્યો ચાર૦
 ઉચકીયો બાવાનો ભાર૦ ત્રીકંમ જોએ ઉ નજર
 ચાલ છોટી

બાવાને ઉચકી નાખ્યો ખાટની ઉપર,
 પછી બાવાકને કરજોડી ઉમી સુંકર.
 કહે રાજા ત્રીકંમ હવે ધડાંથી પાછો ફર.
 જેવો હતો તેજે તને કરી રાખું તારે ઘર,
 દોહરો

રાજાજી તો આવ્યા ત્રીકંમને લઈ સાથ.
 રાજા ત્રીકંમને કહે તું નહીં કરતો કાંઈ વાત.
 શેર

કચેરીમાં આવજો જ્યારે થાય સવારજી,
 પછી જેવો હતો ત્રીકંમ એવો ફરી કર્યો ઠારજી,
 જ્યારે વાગ્યા રાતના ચાર ત્યારે ઘરમાં આવી નારજી
 અમરત હઈ સજીવન કીધો ભોળો તેનો ભરથારજી

ત્રીકંમને જીવતો કરીને૦ પછી સુત્રી નાર ફરીને૦ (મારી બાન૦
 ત્રીકંમ હવે સુતો થઈને નીરાશ
 પોતાતું મ થું કાપી૦ સતી થાજે થણીને આપી૦
 તોળી નકરો વીચવાય

અર્ધ રાત૦ સવાર થઈ જ્યારે૦ ત્રીકંમ આવ્યો રાજાને
 ત્યારે૦ (મ. બ.)

રાજા કહે ધીર થરીએ

તું નહીં આવીશગીરં ચાલ નદીને તીરં બાવાને કતલ કરીએ
અમા નદીને પેલે પારેં કીધો બાવાને ઠારેં (મારી જાન)

ત્રીકંમ કહે ઘેર અંત્રી કરીએ

રાજા કહે હમણાં નહીં અતે કામ પડ્યો કહીં

પછી હરગીજ નહીં ઠરીએ

એનમાઇ

માટે તુ ઘરમાં જાં કાંઈ સંધ્યુ હોય : તે ખાં
સુખથી બોલતો ન જરાં શુભે આખ ઉંઘ ભરી
ત્રીકંમ આંચો ઘરની માંચેં કહે મોજ મારે રાયેં
જાત્રી ત્રીકંમ છુટો થાએં સુતો બિંધ વચ કરી

ચાલ છોટી

જલદી સુતો ત્રીકંમ ખુશી થઈ નારી,
તલવાર લઈ નાખ્યો ત્રીકંમને મારી.
ગઈ મહુડીમાં બાવાકને થઈ અધીયારી,
જોએ છે તો બાવો પડ્યો મુતેલોં જારી.

દોહરે

ઉઠ મારા બાવાજી તું હું જલદી આવી આજ.
શું કરવા રીસાયા તમે મારા શિરના સરતાજ.

શેર :

સુખ મારી મારીને પછી દીવો કીધો સારજી,
પેલે તે બાવો પેલે પછીયો નીરધારજી

કહ્યે મારથો બાવા તુને બોલ તું એક વારણ.

તારે કાસન આવતીતી મારી હું ભરથારણ.

તારા ખુનીને મારીય જાણીં એમ કહીને કોડીયું પાંણી (મા. જા.)

બંદ થયા બાવાના સ્વાશ*

પોતાનું માથું કાપીં સતી થાએ પાણીને આપીં

તોળી ન કરે વીશવાશ*

૧૦

બાવાને પછી દફનાવીં નારી રહતી ઘેર આવીં (મારી જાન)

જઈ કીધો ત્રીક મને ફરી સજવન

પછી અર્ધ વીતી રાતં જ્યારે થઈ છે પરમાતં

ત્રીકંમ ઉઠ્યો કઠણુ કરી મન

તેમનમાં કરોધ બહુ લાગ્યોં રાજાની પાસે આગ્યો (મારી જાન)

તેને જોઈને કહે છે રાજન

તું જલદી ઘેર જજે* બાવાના ફેલ કરજે.

મુખથી નહીં કહેતો વચન

બેનઆઈ.

ત્રીકંમ ઘરમા આવીં ખુશ ફેલ જતાવીં

ઉતું પાણી રખાવીં એકો નાહાવાને ત્રીકંમ

કહે આંગ માડું ચોળં તન પાંણી માહે રોળં

સમજી નારી આવા બોલં આધો મનમા ઘણો મમ

ચાલ છોટી.

કોઈ દહાડે નહીં ને આજ એવું કેમ બોલો,

તમારે હાથેથી તમારું એ તન ચોલો,

મારું મન નહીં તમે દુખ દરીયામાં રોલો,
શું છે એ મનની વાત મારી અને જોલો,
દોહરો.

મને તું નહવરાવી કરી મેલ પલંગ ઉપર,
કેમ ઉચકું તમને પતી મારી નાની છે ઉમર.
શેર.

ત્રીકંમ કહે બાવાનો તે કેમ ઉંચકીયો ભારણ,
બથ એટલું સાંભલતા લીધી નારીએ તલવારણ,
મારા વાહાલાને તેં માર્યો વેરી તું ભરથારણ,
ખુન લઉં મારા વાહાલાનું હમણા કહું તને ઠારણ.
એટલું કહીને ઘાત કરે છે. રાજા આવી હાથ ધરે છે. (મા. બા.)

રાજા કહે તું છે રાંડ બડમાથ
પોતાનું માથું કાપી. સતી થાએ ધણીને આપી.
તોળી ન કરો વીથવાથ
રાજા કહે સતી તુ નારી. હવે થઈ ખાનરી મારી. (મારી બા.)
જેયું મેં સતીપણું તારું,
લોળો તારો ભરથાર. હમણા કરતે તેને ઠાર.
પછી શું રેતે પણ મારું,
ત્રીકંમ કહે રાજા સુણો વાતે. આ નાર ઘણી કમબતે (મા. બા.)
મારવું એને ઘણું સારું.
રાજા કહે એ છે મીથ્યા. નહીં કરવી તો હત્યા.
તેથી સજુર કર તું વારું.

જેનમાઈ.

એના કાપો બને કાનઠો ચોટલો નાકથી નીધાનઠો
એને કરી ખુબ હેરાનઠો કાહાડો ગામની બાહાર,
બેસાડી ગધેડાપરઠો ચરચા થઈ ઘરોઘરઠો
પડી શેહેરમાં ખતરઠો જોવા આવ્યા નારીનરઠો

ચાલ છોટી

કહે દાદાભાઈ તમે વાતોપર ચીત ધરજો,
લુલેથી એવી નારીનો સંગ નહીં કરજો,
એવી નારી હોએ તો ઝેર આઈ મરજો,
નહીં તો ફનીયામાં વાંદા થઇને ફરજો.

દોહરો.

સી ચરીત્ર ખુબ કરી ઠગે પતીને નાર,
લોખા પતી જીવ જોયે છે રાખીને ઇતબાર.

શેર.

શેઠ શાપુરજી કહે પુરો ખયો હવે છંદજી,
છંદ ખરશેદજી કહે કડી કાપીઆં બંદજી,
નશરવાનજી નવરોજીજી કહે કવશજી થઈ આનંદજી
આદરજી સમચંદ્રને કહે સમરો હરીહર ચંદજી.

મનીરામ કહે સમજ નરઠો નારીનો બરોશો નહીં કરઠો (મારીબાન)
જોઈએ તો કરજો તમે અજમાસ.

પોતાનું માથું કાપીં સતી થાએ ધણીને આપીં
તોળી ન કરો વીરાચર.

ખ્યાલ.

હિન્દ તણા હિતેચ્છુ, જ્ઞાની, આવો હવે તમે નરનારી;
સેવા કરો તન મન ધન, વચનથી; લાખો દુખી છે ઘરખારી;
દીન દીન વધે દરીદ્રતા હિન્દમાં, દીશે જગજગ ભીખારી;
જીઓ હિન્દને હુંટે ગરીબી. જાગો કહું છું લલકારી.
ખાલે, ખાલે, ધનવાનો ખાલે, હિન્દ માતા થઈ દુખીયારી.
સેવા કરો તન, મન, ધન, વચનથી, લાખો દુખી છે ઘરખારી ર

આખી.

લાખો જીએ ટળવળેને, વચ્ચે વીણુ લાખો કરે;
મધ્ય વર્ગ આમરૂમાં મૌત વીણુ લાખો મરે,
પાપી પેટને પાગલા, કુકર્મ કરતાં ના કરે,
જંધુઓ ભારત તણા અજ્ઞાની થઈને વીચરે.

હુન્નર ઉદ્યોગના મંડળો સ્થાપી થાઓ જગજગ ઉપકારી;
થાએ હુન્નતી હિન્દની જેમાં, જોવી કરો ગટ તેયારી
ખાલે, ખાલે, ધનવાનો ખાલે, હિન્દ માતા થઈ દુખીયારી,
સેવા કરો તન, મન, ધન, વચનથી, લાખો દુખી છે ઘરખારી

(આખી)

ધર્મ છે ધનવાનનો સેવા કરો મનથી તમે;

તનથી. મનથી, વચનથી, સેવાનો રૂઠો છે સમો,
 છેલ્લીયા કુકકડ યર્ષ, અકકડ જનીને કાં બમો.
 દાઝ રાખો દેશ કેરી, સત્ય સેવક થઈ નમો.

દેશી જની કરો દેશની સેવા, સંપીલા યર્ષ નર; નારી;
 ‘દાસ સતાર’ કહે કરજોડી, છોડી દયો વાતો તકરારી,
 ધાળો ધાળો, ધનવાનો ધાળો, હિન્દ માતા થઈ દુખીયારી;
 સેવા કરો તન, મન, ધન, વચનથી, લાખો દુખી છે મરખારી.

કઠીયારાની કહાણી.

(રંગત લંબડી.)

કોઈ એક માતા પુત્ર વાસ્તે કષ્ટ કરી આપે છે પ્રાન
 કોઈ એક માતા ખાસ લેવા હુઝે પુત્રનો જાન—
 ઉત્તમ નર એક હતું ચંપાવતી નગરી ચારી
 વસે નગરમાં શેઠ સાવકાર અને બહુ વેપારી,
 શેઠેર હતુ ગુલબાર વસે એક કઠીયારો અને કઠીયાડી
 હતા તે નીરધન બીચારા અને હતી બહુ લાચારી.
 શેર

ધયાન ધરીને સમજો બાઈ કઠીયારાનો ચારણ.
 મુત્ર હતા એ તેહના મદ નરજના દુખીયારણ.

કઠીયારી બગીચ લક્ષ્મી જાતે હતી, છીંચખુ.
યાર રાખેલો હતો એક ગામનો સાવકારણ.

ચાલ છોટી

પેલી કઠીયારી કમળાત હતી વ્યભીચારી,
એ પુત્ર અને ભરથાર મેલ્યા વીસારી,
પેલા વણીક ઉપર રાખે રાંડ બહુ યારી
કહે રોક લાગે તું મુજને પ્રાણથી પ્યારી.
દેહરો.

તું મારી દીલગન દીલોદીલથી સાંભળ મારી વાત—
કર જલદી તું રસોઈ પુરન પુરી દાલને ભાત
જમીને બન્ને ઉઠયા પલગપર બેસી ગાય સોપારી પાન
કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જન-૧
નાર કદે શણગાર રાણી મોહિના જેવો લપડો સારો
નવીન લોજન જમે નીત જુએ મરે છે કઠીયારો.
ખાંધે કુવાડો લઈને જાય જંગલમાં કાસ્ટ લાવે ભારો
વેચી ગામમાં પકસા લઈ કદે પુત્રોનો ગુજરો

સોર

માતા પુત્રને ચાહે નહીં ધીક છે અવતારણ,
રસોઈ સરવે કરી રાંડે પછી ખોલાવ્યો ચારણ.
પુત્ર ધણી લડકુ પીચે તે જમે બેઠ કંસારણ,
ધણીને જલ પાચે નહીં પેલાને ધીની ધારણ.

એક દહાડો કાસ્ટ લેવાને ગયો કઠીયારો,
જ્યાં એક વૃક્ષ નીચે બેઠો બીયારો
ઉઠીને ડાળ જંગીપર માર્યો કુવાડો
હતો જંગી ડાળપર એક શુકનો માળો
દે હરા.

માલની અંદર રહેતા પોપટી અને પોપટલ.
હતા બે બચ્ચા માલામાં તેથી બોલ્યો તે બટલ
ન માર કઠીયારા તું હમને હરી તાર કરશે કલ્યાન
કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન ચોક-ર
ડાળ કાપવાની છોડી કઠીયારો મનમાં તે શું કરે વીચાર
નજર કરીને જુવે એક પોપટ દ્રષ્ટે આવ્યો ચાર
માળાની અંદર બેઠેલો શુક રહ્યો કરી ત્યાં શોર પુકાર
ન માર હમને અરે કઠીયારા કરું કંઈ હું તારો ઉપકાર,
શેર

નહીં મારું તમને હું દોલગીર ન થાવો મન,
પોપટ કહે કઠીયારા તમને આપું મારો એક તન.
પાળજે તું પ્રેમથી અને કરજે તું આજુ જતન,
એને મોડેથી સમજ સવા લાખનું પડસે રતન.
દર મહીને પડશે રતન સમજ કઠીયારા,
તું નીકળ્યો ઘેરથી શુકન મયા કંઈ સાર,

કરજે એનું કલ્યાણ અથ બચ્યા મારા,
આવ્યો કઠીયારો બચ્યુ લઈને ઊઠી જ્યાં દારા,
દોહરો.

કઠીયારે આવી બચ્યુ આપ્યું કઠીયારીને હાથે,
વન અંદર જે બની હકીકત સંભળાવી સઉ વાતે.
પક્ષીનું જતન કરસો તો આપનું થઈ જાયે કલ્યાણ,
કેઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જન. ચોક-૩.
ઘણી પીંજરામાં બચ્યાને નરનારી બેઉ કરે જતન,
તે બચ્યાને મોડેથી સવા લાખનું પડ્યું રતન,
બજાર અંદર આવ્યો હાથમાં લઈ કઠીયારો માથ મથન,
વણીકને દવારે દવારે લઈ આવ્યો સમજે મારા સજન.

સેર.

હાથમાં આપ્યું જવેરીને જઈ તતકાલે,
રતન છે તાહાફે ખરું કહે છે જવેરી લાલે,
કીમત કરી કહે છે જવેરી સવા લાખનો છે માલે,
લાખ આપ્યા રૂપય્યા તે લઈ આવ્યો કંગાલે.
લઈ આવ્યો લાખ આપ્યા કઠીયારીમે હાથે,
મુજ પ્રાણપતી પીયારી કહે સાંભલો નાથે,
કરો આરામ ખાટલા ઉપર પુત્ર સંવાલે,
જમવાને કરું રસોઈ ને જમીયે આપણે આથે.

દોહરો.

પલક એકમાં કઠીયારીએ રસોઈ કરી તઈયારજી,
 રાખેલો જે હતો રાંડનો બોલાવ્યો સાવકારજી.
 પૂત્ર સ્વામીને સુકો રોટલો ચાર નાર જમે પકવાન,
 કોઈ એક માતા ખાસ દેવા હછે પુત્રનો જન. ચોઠ-૪.
 પોપટ પુન્યેથી થયો કઠીયારો સમજો બહુ બનવાન,
 લોહી ઝુંપડી અને એક બાધ્યો ભાતે મોટો મકાન.
 ખુશી થયા સૌ લોક કહે કઠીયારાપર ત્રુકયા ભગવાન,
 મુખનો સાગર ઉલટયો હુબ ગયું સમજો હીલજન.

સેર.

નગવાસી લોક સડે આનંદ થયા નરનારજી,
 એટલે ત્યાં આવ્યો સમજો કઠીયારીનો ચારજી.
 કઠીયારી કહે અમ દોસ્ત મારા પ્રાણના આધારજી,
 દાસી છડે હુકમમાં પ્રાણ આપવા તૈયારજી.
 કહે ચાર નાર તું ભાગે પ્રાણથી પ્યારી,
 એક પુત્રું વાત કહે તું મુજને વિસ્તારી.
 કોણ પતી તાહરો અને તું કોની નારી,
 કઠીયારી કહે પ્રાણ આધાર છડે વમારી.

દોહરો

પ્રીયે પ્રાણુ વલ્લભ તું મારી ખ્યારી ચતુઃસુખનલ,
કહે કારણ તું સુજને હું પરી ગર્ધ થયું મકાનલ.
ધન કોણે આપ્યું તમને કે જુઝ્યા તમ પર ભગવાન,
કોઈ એક માતા પાસે છે મધ્યે પુત્રના જાન. ચોક-પ.
ધન મળ્યું અપાર સાગરી ચારં શુંક ને 'પુને' કરી,
સવા. લાણતું રતન ત. મહીને સુખથી પડે ખરી.
વીરમે થઈને છુપે છેક પોતાના ઉપર નજરે નરી,
હાયરે કીસ્મત વાર અ. માતું તારની ખરેખરી.

ત્યાર પછી સહુ જાણી લીધું તું મેં ત્યાં વળીતા પેરલ,
વ્યાધી વાહુને સંજોગે તારા ખાંડે દેલ.
શેઠ બહુ આડે હારે તારાં વસ્ત્રો મહું દેલ,
ખીકકાર છે ખ્યારી તારાં ચત્રાં નમે કંઈ નેરલ.
કહે ખ્યારી 'યાત્રા' હાલર પડે સુખવા પ્રાણુ,
જીવ્યાથી વડે ખેડું તારાં હજાર સુખવા.
'કહે શેઠ લાગે મનમાં તારાં વસ્ત્રો,
એને મારી લાગે તારાં મનમાં ખાંડે.
ફેલ કરી બહુ કહે વસ્ત્રો તારાં વાહું વાહું,
રતન પડે સુખથી મારાં વસ્ત્રો તારાં ધાગલ,

ઠેર કીધો કમળાતે ઝટ પોપટનો કાઠી લીધો પ્રાણ,
 કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઈચ્છે પુત્રનો જન. ચોક-૬.
 રાંધ્યુ માંસ પોપટનું રાંડ લુંડીએ કાંઈ ના કીધો વીચાર.
 જઈને માળ પર કહે પ્યારા ચાલો ખાવું તૈયાર.
 માળે કરે બેઠે વાત એટલે કઠીયારીનો આવ્યો પરીવાર.
 પુત્ર નાંહાનો આવી સહ ખાઈ ગયો સમજે દોષદાર.
 શેર—નીચે આવીને જીવે બેઠે ખાવાનું કાંઈ ના મલે,
 ભમરી ખાઈ પડીયો વાણીયો પ્રાણ આવ્યા છે ગલે.
 જવા બેઠા પ્રાણ મુજને દોળી અંતરમાં બળે,
 જઈ બેઠો ઘેર આંગણે વીચાર કરે મનમાં,
 મારે માટે માંસ રાંધેલું ગયું કોઈ ખાઈ.
 બે પુત્ર હમ કઠીયારો આવ્યો ઘરમાં,
 પુછ્યું પછી રાંટને બચ્યું ગયું છે કાંઈ.

ઉડી ગયું છે બચ્યું મારા પત્ની પ્રાણ આધારણ.
 સાંભળી વાતને કઠીયારો બહુ રૂદન કરે અપારણ.
 પડ્યું રતને એક માસે પુત્રના મોમાંથી ફૂન ધર થ્યાન,
 કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઈચ્છે પુત્રનો જન. ચોક-૭.
 એક દહાડા સમે શેઠ કહે સાંમ ૧ વાન મારી પ્યારી,
 પુત્ર નાંહાનો કાપી અતે કાળજી લાવ પાસે મારી.
 મનમાં મારે ના ખાધી રાંડ કહે કાપી લાવું પાસે તારી,
 પ્રીકરના કરતાં તમારી દાસી છઉં આજ્ઞાકારી.

શેર.

આજા ચઢાવી માથે મારવા થઈ તઈયારણ,
 ફેદાર કાઠી એક હાથે દેખતા સાવકારણ.
 ખેડાશમાં રહેતી હતી એક પ્રાણગ્રી હુસીયારણ,
 હકીકત સહ સાંભળી પોહોચી જ્યાં હતી નીશાળણ.
 આંખમાં આંસું પ્રાણગ્રી કહે છે બાળે,
 કહ્યું પ્રાણુને નાસો માતા તમારો કાળે.
 કહે પુત્રો હાય શું થાય જગ પ્રતીપાળે,
 નીર અપરાધી બાળોની લેજો સંભાળે.

દોહરો.

કહે જો હમારા તાતને જે મલથું કોઈ એકવાર
 જીવતા રહીયું તો મલથું પીતા બુલીએ નહીં ઉપકાર
 મધુથી જળધાર વહે કહે માતા તે આપ્યું જીવતહાન,
 કોઈ એક માતા ખાસ લેવા મરે પુત્રનો જાન ચોક-૮
 હરી તું ફલ ફનીયાનો જસ હમને તાહારો આધાર,
 નથી હમારું કંઈ આ જંગલમાં સાંભળ કીરતાર
 હમારા પર રૂઠી છે મ.તા તું ન રૂઠો અય સરદાર,
 બાલક તમારા અમે નીર અપરાધીની કરજો વાર.

શેર.

સાત દીવસ ગહીને ગયા રહતા બહુ જંગલ વીચે,
 વાપ વડે સહી સર્પ જંગલમાં સહ રહતા દીચે.

સાંભળી જીવ જંત રડ્યા તે સહ જંગલ વીસે,
દયા લાવી નાસે કે જરી બાળક જોઈ અમને બીસે.

બહુ હતુ ઘોર અંધારૂં અને મધરાતે
એક વૃક્ષ નીચે આવીને બેઠા બેઠે જાતે
બાક્યો મોટો ભાઈ તે નાનાભાઈની સાથે
બહુ થાક્યો તું લે નીદ્રા જશું પરભાતે.

દોહરો.

લઘુ મંધવ નીદ્રા લઈ સુતો જેટ જંધુની પાશ
સુખનો પંથ દરસાવ હરી તું પુર હમારી આશ
ઉપર વૃક્ષના હતા રહેલા બે પક્ષી ચતુર શુભવાન
કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન ચાક-ક
અરસપરસ બેઠે પક્ષી કરે છે વાત રહી મધુની કાળે
મોટાંભાઈને મળશે રાજ સમજ પ્રાતઃસકાળે
બાર નીંદ્રાંમા સુતો લઘુ મંધવ સીર ગાશે છે કાળે
અર્પ થઈને ડંસ કરશે મરસે નાનો બાળે.

શીર

સમજી ગાડ પાહાડ પક્ષી સૌ કરે પુકારજી
માતા રૂઠી બેઠે પર નહીં-રૂઠો કીરતારજી
નીર અપરાધી બાળ બે સુંદર હીસે સુખમારજી,
ઉપજે દયા અંતરમાં હમને કરજો એની વારજી.

મક્ષની ડાળપર પક્ષી સહુ રૂવે છે
 ફળ જળ તણ પોતાને પ્રાણ ખુવે છે.
 પક્ષીયો કસ્ટે નીહાળી અને ખુવે છે
 આવી મોટા ભાઈને નીંદ્રા તે પણ ખુવે છે.

દોહરા

સર્પ એક આવીને ડાંગ્યો ગયો ભાઈનો પ્રાન
 આવ્યું સ્વપનુ ઝપકીને ઉઠ્યો ઉઠો બંધવ નાદાન
 પ્રાણ દેહમાં મળે નહીં જોતામાં દેહનું ભુલ્યો ભાન
 કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન ચોક-૧૦
 હાય હવે શું થાય પ્રીય બંધવનો પ્રાણ આ કોણે હર્યો
 વન વગડામાં સુકી એકલો ને મારગ પ્રીયાનો ધર્યો
 નથી કંઈ તકસીર માહારી બંધવ કોપ તે કેમ કર્યો
 દયા ન આવી મારી મને સુકીને તું ભવભાગર તર્યો.

શ્લોક

પરમ પ્રીયે પ્રાણ મારા બંધવ મેલી કયાં ગયો,
 અરે નીરદે જીવ મારા દેહમાં તું કેમ રહ્યો,
 વીરોગ તારો વીર મારાથી તો ના જાયે સહયો;
 આવી દયા માહારી નહીં નીરદોસ કેમ નીરદે થયો.

આ ગમની વાત કહું કેની પાસે વીરતારી,
 મારા દર્દે ભરેલા જીવને મારી કટારી

મગશે ક્યાં મને તું અરે પ્રાણુ આધારી
એકવાર તને મળવાની છે ઈતેઝરી.

હોહરો,

કોસ્ટ લાવું જઈ ગામમાં અને અગની જ્ઞાહ દઉં આજ—
પ્રાતઃપ્રકાળે આવ્યો શેહેરમાં પકડીને આપ્યું રાજ
રાજ રીઘના સુખ સંપતમાં ભુક્તી ગયો બંધવ નાદાન
કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન. ચોક—૧
સુખમાં ભુક્તી ગયો મરેલા માઈની શું થઈ ગતી,
લાસ પઠેલી વૃક્ષ નીચે ત્યાં આવ્યો એકે જતી,
કરો જાંઠા બાલકકો ગીરધારી હે તુમારી પ્રબલ મતી,
તુંમ કીરપાસે કરું જાંઠા એ દેખ છતીયા મેરી જલતી.

શેર.

જાંઠા કીયા બાલકકો ઉરકે સંગતે વો લે ગયા,
મે શરૂ તું શિષ્ય મેરા સાધુને સુખસે કહ્યા,
મે બાલકુ શરણે તુમારે રખના તુંમ મુજપે દયા,
સાધુ કહે સુન બાલકા મેરી જોત હે તુજપે મયા.
કહે હુખની વાત બહુ આંખમાં આંસુ લાવી
માતાને હુખેયી નાકા જાન બચાવી
સુતો મોટાભાઈના જોલામાં નીદ્રા આવી
નીદ્રા ભર મુંકી ગયો મને ક્યાવી.

બાવા સંગાયે આવ્યો પુત્ર બાઈના રાગ મોભરણ,
 મોટો બાઈ ત્યાં રાગ કરે તેને ખમર નથી દીલદારણ.
 ખાસ મંદીર હતું પોતાનું બજે ત્યાં હરીને ભગવાન
 કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન. ચોક-૧૨
 એક દીવસના સમે પુત્રના મુખમાંથી પડ્યું રતન
 સવા લાખનું જોઈને ગુંડનું બહુ હરખ્યું મન.
 જો કોઈ કારણ રૂપ હે લડકા દેખ ગુંડ મનમે પ્રસન
 હોકર કહેતા ન દેખું તુજે મુજે ના સાતા અંન.

શેર.

આજ્ઞા તમારી છે મને જોવાને ઇચ્છા શેહેરણ,
 આપો રજા જલદી તમે લાવીરે મનમાં મેરણ.
 દેખો ઇચ્છાસે નગરમેં કરો અછી દહેરણ
 કરના નહીં બચ્યા ન જાના તુંમ કીસીકે ઘેરણ.
 નીકલ્યો છે નગ્ર જોવાને છેલ્લ છળીલો
 કમરમાં કટારી ખાધે હુપટો લીલો
 કંઈ આસક નગરની નાર જોઈ રગીલો
 નહીં હતું કોઈ સંગાય હતો એકીલો.

દોહરો

ચાલ્યો જાય રસ્તે હતું ત્યાં ગુનકાનું મકાનણ,
 ચોપટ હતો ગુનકાનો તેની દ્રસ્તે આવ્યો જવાનણ.

પોપટ કહે સાંભળ ગુણકા મારી વાતપર ઘરજો ધ્યાન
કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન. ચોક-૧૩
જામ છે છોકરો આ સુંદરના મોઢાંમાંથી પડે રતન
એનું કાળજી ખાય તું તો વરસે ઘરમાં કંચન
સાંભળી વાત તેને યોલાવ્યો થઈ બહુ ગુણકા પરસન
અરે ઓ ખ્યારા-ખ્યારા બહુ મને તું લાગે તન મન ખન

શેર

કરી બહુ છલ લેઈ તેને પલંગપર સુવાડ્યો
જલદ હતો ખંજર બહુ વીજળી સરીખો કાડ્યો
છાતીપર તેની ચડી બાળકે ભુંમ પોકારીયો
ભુંડી દયા આવી નહીં કટાર જઈને મારીયો
સહ ઉભી હતી કુલબહાન પુત્ર જોવાને
પડ્યો તે ખાટલા ઉપર ગયા છે પ્રાણ
પુત્રની પાછલ નીકળ્યો ગુરૂ દરવાને
લાગ્યો પુછવા આવી શું ઉભા તમે જોવાને

લોક કહે છે સાંભળો બાવા એક હતો કોઈનો બાળજી,
આ ગુનકાને મેલે ગયો જાને થયો છે તેનો કાળજી,
ગયો ગુરૂ ગુણકાના મેલ ઉપર ચલાનો નિકળ્યો છે પ્રાણ
કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન ચોક-૧૪
ચડી કેસ ગુણકાના ગુરૂ લાગ્યો નીચે સહ જીવે લોક,

લાસ ચેલાની જોઈ લોકોના મનમાં ઉપજ્યો શોક
નથ નીવાશી જનો થયાગમગીન પુત્રનો લાવી શોક
નીર અપરાધી લાશને જોઈ રડે સઉ પોકાપોક.

શેર.

ખબર થઈ નથપતી ખાંચો છે જોવા લાસજી
જીવે છે આવી ત્યાં લામ પોતાનો ખાસજી
ગમગીન તે રાજ થયો મનમાં બહુ ઉદાસજી
કોણ એ પુત્ર કોહોનો છે કરો તપાસજી
કહે જતી સુન પુરપતી ચે મેરા ચેલા
એક રોજ ગયા મેં જંગલ બીચ એકેલા
એક વૃક્ષકે નીચે પડા હુવાયા મરેલા
વો કરકે સંજીવન મેને સંગ લીયેલા.

દોહરો.

પુરપતી જઈ ખાંચો લાંશને નીચે એ મારો ભાઈજી
તને ગયો છું ભુત્રી હું બંધવ મરું કટારી ખાઈજી
બહુ આ મારું રાજ કાજ સઉ તાજ કરું મારો આ જાન
કોઈ એક માતા ખાશ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન ચોક-૧૫
લઈને જોળામાં લાસ ભાઈની સુરત જોઈ મહુ કરે પોકાર
તારે વાસ્તે આપું આ જાન મરું ખાઈને કટાર

મેલી લાસ જંગલમાં હું આંવ્યો લેવા કાષ્ઠ થઈને લાચાર
મયો શહેરમાં ઉઘડતી ભાગળ રાજ મળ્યું દીલદાર.

શેર.

ભુલી ગયો તને હું અપરાધી બહું તારો થયો
ખબર તારી લીધી નહીં ને છેક હું નીરદે થયો
વજરે આવી ત્યાં રાખને બહું સમજાવ્યો
કહે જતી શુન પુરપતી જાંઠા કડું તુંમ દેખ્યો
જોવાને ત્યાં મળી છે બલકતે સારી
કંઈ રૂવે બાલકો અને રૂવે નરનારી
કર જલદી સજીવન જાના કહે સંસારી
ક્યાં મને સજીવન બાવાયે બહુ મારી

દોહરો.

સજીવન થઈ ચેલાએ મુક્યું ગુરૂ ચરનમાં શીશજી
તીરથ રૂપ છે ગુરૂ તમે મરા પરીત્રન જગદીશજી
અરસપરસ યેઉ ભાઈ મદદા તેકરે વાત દુખની દીલજન
ઘાઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જન ચોક-૧૬
ફાંસી લીધી શુનકાને સઉ લુગી લીધું તેનું ઘરખાર
લુટાવી આવ્યા ભાઈ યેઉ ગુરૂ સગાથે રાજ દુવાર
દુખની વાત યેઉ કરે મલીને યેઠા યેઉ મહેલ મોજાર
માફ આંવ્યો પીતા આપણો હશે ત્યાં દુખી અપાર.

શેર.

આપના વીજેગમાં પીતા ઘણા હેરાનજી
 મનમાં મેં ટો ભાઈ હમજીને થયો બેલાનજી
 જ્યાં ભાઈ બેઠે આવ્યા ચંપાવતી શુભ સ્થાનજી
 જોઈ પીતા બેઠે પુત્રને પુરો થયો અરમાનજી.
 પુત્રને જોઈ પીતાને આનંદ ભારી
 ઇચ્છા શું છે કહે વણીકને કઠીયારી
 કાળજી હું લાવું કહો તો પુત્રને મારી
 સાંભળી નાનાભાઈએ લીધી કટારી.

દોહરા.

મેંટો ભાઈ વારે છે ભાઈ કરીયે ના એવું કામજી
 સ્થાન નરકમાં મહે વળી અને ફેરે સીતારામજી
 કરણીતું ફળ મળસે એને સાંભળ તું બંધન નાદાન
 કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જન ચોક ૧૭
 હુતી પ્રાણશ્રી ધરમવંતી તેને બહુ ધન આપીને ખુશી કરી
 ધરમની માતા જીવાડ્યા તે હમને તે વાત ખરી
 પીતાને લઈને આવ્યા ભાઈએ માલ મતા ચકટ ભરી
 આવ્યા રાજમાં પોતાના મનની ઇચ્છા પુરી કરી.

શેર.

પુરૂં મધુ' બચાન એ સાંભળ કરી વીચાર તું,
 નારી નકારી હોય તેનો કરજે ના. ઈતખારતું,
 બરોસે રહેતો નહીં રહેસે તો ખાસે મારતું,
 માટે નકારી કર અકારી નાર એ દીલદારતું.
 હિંતાદ મારો અબડલહુંસેન ગુરૂં રાખી
 કાળ કરજુદલા ગાય ખ્યાલ હક્કાની
 જગજીવન બાહાદર કરે બહુ નાહાની
 કહે તુરાવાળાને બબર નથી ગાવાની.

દોહરો.

શાલ બાવન પ્રથમ જેઠ વદ છડ ને સોમવારજી
 તે દીવસે સીવલાલમાધએ ખ્યાલ કીધો તૈયારજી
 અલીમાઈ કહે રાખો સખામાં લાજ તમે મારી ભગવાન
 કોઈ એક માતા ખાસ લેવા ઇચ્છે પુત્રનો જાન થોડ-૧૮

બે હોશદારનો પ્રેમ પ્રોતનો

દાખલો

હોશતી ફાંસીમાં દોષ કરવા બાણે,
માનીજન-નીવાલે દોષ પૂરશ ગુણવાન.
હોશતીને કારણે જેણે આરોગ્ય પેતાનો જાન,
માયાની માયાણુ એકાગ્રત મનમોહની છે.
મારીજન-કાન દષ્ટ મુશળે કહું જાની,
શી રીતે એક દોષે હોશતીની રે કઠર જાની,
દોષ એક દેહના દતા બેઠે હોશદારે,
મારીજન-એક દીવા બેઠે દીલજાની,
એક બીજાને એવાં વગર દોષ પીએ નહીં પાની.

આલ

એક રમપુત બીજે શાવકારનો તનજ,
જેકેનુ બચાવકો લાગ્યું તું મનજ,
કરે મોઝ મઝા ફક્ત શયે સતો દનજ,
કરે એક બીજાપર અર્પણ તન મન ધનજ.

મારીજન-પછી શું થયું તે કહું પ્યાન,
 દોશતીને કારણ ખોયો ચારોએ પોતાનો જન. ૧
 એક દહાડે શેહેરમા નીકળ્યા બને ફરવા,
 મારીજન-મેહેલ રજપુતનો દીઠો બારી,
 શેખા અપરમપાર મેહેલની ખુલ્લી હતી બારી,
 તે બારીમા એક બીજે ચંદ્રમા દીઠો,
 મારીજન-હતી તે રજપુતની નારી,
 તેને જોઈને સાવડારે એક હાથ મારી.

ચાલ.

ચેરાનો ઉતર્યો રંગ પડ્યો ખીશીઆણો,
 તે નારીને જોઈ દીલથી થયો દીવાનો,
 થઈ વ્યાપુત ઉભો થઈ ત્યાંજ તે છાનોમાનો,
 જેમ દીપક જોઈને બળી જાયે પરવાનો,
 મારીજન-તેમ તે બળવા લાગ્યો બુવાન,
 દોશતીને કારણે ખોયો ચારોએ પોતાનો જન. ૨
 રજપુત ઝટ સમજ્યો જોઈ રંગ ચેહેરાનો,
 મારીજન-ઉમા કેમ હાંજ ભાઈ મારા,
 શું કારણથી તમારા કરમાયા બેઉ રૂખ સારા
 એવી શું ચીંતા થઈ મને કહો ભાઈ,
 મારીજન-તમે મને પ્રાણથી છો પ્યારા,
 બાંકે ભવથી તોળી ફરે નહીં હુકમ તારા.

ચાલ.

કહે સાવકાર બાઈ વાત સમજ તું મારી,
આ નારીએ મારી મારા હીંદમાં કટારી,
એના જખમથી સુસ્ત થઈ ગઈ મારી કારી,
હું નથી જાણતો હસે તે કેની પ્યારી.

મારીજાન-એને મલવાનો મને અરમાન,
દોષ્ટીને કારણે ખોયો ચારોએ પોતાનો જાન. ૩
જની શકે તારાથી તો મને તેને મેલવ,
મારીજાન-પુરણ હોએ તારી મુજ પર મહેર,
હું જે મને નહી મેલવસે તો મરીસ હું ખાઈ ઝેર,
રજપુત મન કહે મારેથી દોષ નથી વાકેફ,
મારીજાન-મેલવું એને હવે બસ ખેર,
એક બાળુ બેસાડી દોષને આવ્યો પોતાને ચેર.

ચાલ.

તે આવીને કહે સાંસલ પ્રીય પ્યારી,
તું ખરીજ હોએ મારી જે પ્યારી નારી,
તો આજની રાત બસ રાખજે મરણ મારી,
મારા દોષની કર તું દીલથી તાબેદારી.
મારીજાન-કરજે આજની રાત મીઠજાન,
દોષ્ટીને કારણે ખોયો ચારોએ પોતાનો જાન. ૪

મારો દોષ નહીં બાણે કે મારી તું નારી,
 મારીબન-એવી કોઈ લગવીજ તું કરજી,
 જરા દુઃખ નહીં દેતી રાખજે એની સહ મરજી,
 એની મરજી માફક બધા કામ તું કરજે,
 મારીબન-સમજીને પેતાનો વરજી,
 કરજે મારેથી સેવા વધારે એની સુંદરજી,

ચાલ.

નારીએ માન્યું જે કંઈ કહ્યું પ્રાણનાથે,
 કહે નારી તમારી આજ્ઞા ચકાની માથે,
 જીનો અરથો જીવ સ્વામીની સાથે,
 હું જર્મથ સ્વર્ગે જો મરીશ તમારે હાથે,
 મારીબન-મહામથ દધને ગયો દીવજાન,
 દોસ્તીને કારણે ખોયો ચારેએ પેતાનો વન પ
 તે આવી દોષ દોષદારને કહેડા લાગ્યો,
 મારીબન- તમારૂં આખ્યો કરીને કાંજ,
 બેલાશક તમે આખી રાત જર્મથકરો મનમમતું રાજ,
 સમજીને દોષનો આભાર માનત્રા લાગ્યો,
 મારીબન-તમે છો મારા સરના તાજ,
 જીવતદાન મને આપીને બસ જીવંતી શોધો આજ.

ચાલ.

લઈ રળ દોષની ગયો તે માળા ઉપર

બેતાને વાર સુનિયુખ જાવી તે મુંદર,
 હેતેથી ગાલ્યો નારીએ તેનો કર,
 કહે લલે આવ્યા તમે મારા શીરના છતર,
 મારીબન-બેસાઈયો હાને આહરમાન,
 દોસવીને કારણે જોયો આશીએ પોતાનો બન,
 અલી આહરમાન બેઠ સેઠ ઘણેં હરખાયો,
 મારીબન-શયો તે મનમાં અલી રાણ,
 ગઈ ગમી પેહેલેની મનમાં ખુશી થઈ તાણ,
 દોસીને પાન સોપરી મોકલી દેવા,
 મારીબન-પછો કઠી ચોણઠ ગાણ,
 સેઠ કહે પ્યારી પાણી પા મને લાગી તરફ ગાણ,

આલ.

પાણી દેવા તે ગઈ જોલીની અંદર,
 એટલામાં સેઠની નજર પડી ખુંટીપર,
 ટાંચું ટું દોસનું મલીક એક વળી ખંબર,
 તે સમજ્યો રમે મારા દોસનું નહોતો થર.
 મારીબન-ઉઠીને બેઠું થરીને ધ્યાન,
 દોસવીને કારણે જોયો આશીએ પોતાનો બન,
 એટલામાં નારી પાણી લઈને આવી,
 મારીબન-વીંટી બેઠ અંગળીમે નીરવાર,

મારા દોસનું છે આ ઘર જોવો નીચે કયો બીજાર,
 નારીને મોકલી તેડવાને હાસીને,
 મારીજનન-હુકમ માનીને ગઈ તે નાર,
 એકાંતવાચ જોઈને સેઠે બંધ કીધા ઘરના દુવાર.

ચાલ.

શાબાસ દોસ તારા હીસને ધન તારી માને,
 મારા હીસને ચાડું તે સોંપ્યું તાડું મકાને.
 હું કુડ કપટી આવ્યો કુડ કરમ કરવાને.
 મને માફ કરજો હું તહન હતો અંજને,
 મારીજન-દોસ તાડું ભુલું કેમ આંસાન,
 દોસતીને કારણે ખોયો ચારોએ પોતાનો જન, ૮
 પેહેલેથી બીના લખી સઉ કામળમાં.
 મારીજન-મુઝી માયાં નીચે નીરધાર,
 આવ્યો મારા પાપી જીવ પડો સો સો તુજપર ફીટકાર,
 કાળું મોહડું મારા દોસને કેમ દેખાડું,
 મારીજન-છે મારા જીવતપર ધીકકાર,
 હવે દોસ કયામતમાં મર્તીશું પાછા જોઉં દોસદાર,

ચાલ,

જોટલું કહીને એક કટાર પેટમાં મારી,
 પોતાને હાથે કીધી તનની ખ્વારી

એટલામાં પાછલે દુવારથી આવી નારી,
 એક નારીએ મનમાં વાત સહુ વીચારી
 મારીજન-આવશે તોહમત અંતગીધાન,
 દોસતીને કારણે જોયો ચારોએ પોતાનો જન.
 મારા પતીનો છે આ દોસ ખાસ તનમનનો,
 મારી જન-મુવેલો કદી તે જોસે.
 શક લાવી મારાપર વળી પોતાનો જીવ જોસે,
 માટે હુંબી મારે હાથે મરીને જાઉં,
 મારીજન-પછી પતી માફ લોહી ઘોસે,
 લઈ કદારી મારી જોયો કદ જીવતે નીરદોષે.

ચાલ.

એટલામાં પાછલે દુવારથી આવી દાસી
 આવીને લાસ ખેડી તોણે તપાસી,
 આવે આજ મારાપર વાત એ મનમાં વમાસી,
 પછી પોતાને હાથે લીધી ગલામાં ફાંસી,
 મારીજન-દાસીએ કીધી જીવની હાન,
 દોસતીને કારણે જોયો ચારોએ પોતાનો જન ૧૭
 પછી ઘણી વારે રજપુતની આવ્યો ઘરમાં,
 મારીજન-એક ત્રણની મુએલી લાસ,
 હાથે વાએ કરવા લાગ્યો બેસીને દોસની પાસ.
 પીએ બાલેબાલ માયાના છાતી કુદે,

મારીજન-દોષતે તોડી મારી આશ,
હું વહી જાયુંતો હોતો કે નારી એવી હશે મદમાશ.
ચાલ,

શું કારણ દોષ તુને રાંડે નાખ્યો મારી,
એવું જાયુંતે તો હું સાથે આવતે તારી
એવું શું દુખ મારા દોસે લીધુંતું બારી,
એવી કેમ કસાર્ધ નીકળી અરે તું નારી.

મારીજન-રાંડ કેમ ચર્ચિ તું બેર્ધમાન
દોષતીને કારણે જોયો ચારોએ પોતાનો જાન,
લર્ધ માથું દોષતું મેલ્યું પોતાને જોળે,
મારીજન-તો કાગડ લાગો એક તેને હાથ,
વાંચી બીના સૌ જાણી લખીથી પહેલેથી સૌ વાત,
નથી વાંક કાંઈ નારીનો નથી દાસીનો.
મારીજન-નીચાની બેર્ધ મેં સૌ એકાંત,
શરમીંદો લર્ધ પોતાને હાથે કીધો મેં જીવનો ઘાત
ચાલ.

વાંચી બીના મનમા પસતાવા લાગ્ને,
પછી નારીના ગુણ વણાજ ગાવા લાગ્યો,
તણેના નામ લર્ધ લર્ધ બોલવા લાગ્યો,
લર્ધ દોષને છાતી સાથે દબાવવા લાગ્યો.

મારીબન-હવે કેમ છવું હું જગ દરમ્યાન,
 દોસતીને કારણે ખોયા ચારોએ પોતાનાં બન, ૧૨
 તેણે સાથે કીધા સુતી ખાબુમાં,
 મારીબન-થઈ ગઈ ચરચા ભારીછ.
 થઈ સવતર આબુખાબુ ઉઠ્યા નરનારીછ,
 આવી બીના બેઠને ખખર કરી રાબને,
 મારીબન-થઈ ગઈ ચરચા ભારીછ.
 રાબ વજીર બેવા આવ્યા લેગી બલકત સારીછ
 ચાલ.

પેહેલા તો આવીને કરવા લાગ્યા તપાસે
 પછી ઉંચાની બેઠ તે ચારોની લાસે,
 તો ચીઠી એક પડીતી તેની પાસે,
 વાંચી ચીઠીની બીના કરી બહુ ક્યાસે,
 મારીબન-વજીર તે હતો ઘણો વીરવાન,
 દોસતીને કારણે ખોયા ચારો ચારોએ પોતાનો બન ૧૩
 કહે વજીર નથી ચારોને કોઈએ માર્યા,
 મારીબન-બુવા તે પોતાને હાથે,
 દોસની દોસતીને લીધે થઈ ચારો જણની ઘાતે.
 રાબએ લાસ ચારોની સથે દફનાવી,
 મારીબન-પ્રસીધ થઈ દુનીયામાં વાતે,
 દોસ કરી તો એવો કરી જે મરે દોસ સાથે

ચાલે,

કહે ઘાઘાઘાઈ ઉસ્તાદ દોસની કહાંની,
કાવચછ ઉપર સાહેબની છે મેરબાની,
નસરવાનછ નવરોજ આદરછ છે જાની,
મુરારછ ભીખુ રામચંદર દીવજાની,
મારી જાન-મનીશમ કહે છે હું નાહાન,
દોસનીને કારણે થાયો ચારોએ પોતાનો જાન, ૧૪

—:૦:—

કાળની બલીહારી.

—(૦)—

વિવેશની અકળીત કળાનો કોણ પામ્યું પાર છે,
એ જાદુમરના જાદુમાં આવમ બધીની હાર છે,
તછ રામ, ભજતા હામ ચહુ કહે પ્રભુ ભજનની કાલ છે
એ કાલના કહેનારના આ જગતમાં બેહાલ છે,
સુંબઈ નગરમાં હામ મોહન ચોઠ એક વસતા હતા,
ધન માલથી ભરપુર વાણી શૂર કહેવાતા હતા,
વેણુવ અનુયાયી સદાયે કૃષ્ણને ભજતા હતા,
પુત્રાદી લગ્નોત્સવ મહિં ધન બધા બહુ કરના હતા,
મણુકા મણે માળા તણા પચુ રામ બદલે હામ કહે,
જંદોર પેનના મહુ મહુ છે રામ એકી કાલે

એ રટણ નીશદીન બહુ કરે તીલકં લલાટે એંચતા
તુજને સમર્પણુ સવ છે, કહી એમ દીનને રેંચતા
“હે કુણુ તારો દાસ હું કરું સર્વ તુજ આદેશથી,”
મંચા પ્રમાણુ સર્વ બનતું થાય શું હું શેણથી

હું લક્ષ્મી દેવી દાસ હું સેવા સદાયે પ્રમાણુજો;
તવ દાસ વિંણુ સાથ હું એવું સદાયે માનજો,
લક્ષ્મી અવિચળ છે નહિ ચંચલ સદાયે બાણુજો,
છે આજ કેની કાલ કોની ર નહિ કહી માનજો,

વિનાશ કોણુ લક્ષ્મી છે દુઃખતું સદાયે સુખ છે.
નિર્દોષને સંહારનારુ ઝેને તીલકુ શુભ છે,
આશા ભયંકર દીક્ષતી અચેર કરું રાજ્ય છે.
નિંદ્રા મહી પશુ શેઠ વહતા દામ દે પ્રસુ દામદે,
ચાવી ત્રાજેરી કેડમાં કસકસ સજડ બાંધી હતી.
પલપલ કરે ત્યાં હાથ ઉંઘમાં ચાવી કેડે છે નહિ ?

સીરપર પટા કાળા ભયંકર મ્હોં છુકાની દીસતી,
વિકાળ જેનાં વસે હા ભયલીન મુર્તિ શોભતી.
ઝગઝગ ઝગે ખંજર પીપાસુ લોહીનાં હસ્તે ધર્યાં,
વિકાળ એવા ચાર માણસ શેઠ ઘરમાં પરવર્યાં,
ઉંઘતો હતો ભણ્યો નીચે પલમાં ઉઠાડ્યો તેહને,
ક્યાં છે ત્રોજેરી ધન તણી પગમાં બતાવી દે મને

સત્ય વચનો બોલજે જો પ્રાણની આશા ચહે,
 અમ કાર્ય પુરણ પાર પડતાં જન્મ તું ભવતો રહે.
 ભૈયો ઠહે દીન પાંચથી આ પેઢીમાં હું આવ્યો,
 હું દીન શું જાણી શકું ક્યાં ત્રીજેરી આવીયો,
 ઉપર ઉંચે છે શેઠ છે વાંદેફ સદુ વાતો થકી
 હું તો ફક્ત એવક ગરીબ લાવો દયા સૌ મમ થકી,
 આ પાપી ચારે માળ ઉપરે મંદ પગલે ચાલીયા,
 ત્યાં શેઠ ઉંઘતા ખાટપર ખખડાટ કરી જગાડયા,
 પલમાંહિ ઉઠ્યો શેઠ ચમકી કોણુ છો એવું વધ્યા,
 ધીમે ધીમે તું બોલજે ત્યાં પાપી એવું ઝાંચર્યા,
 શા માટે પાપી આવીયા અહિ શું તમારૂં કામ છે,
 સંહાર કરવા નીચનો આ હૃદયમાં બહુ હામ છે,
 આવીયા જે સ્થળ થકી ઝડ જાવ પાછા ત્યાં સહી,
 પોલીસ ખમર આ જાણુતા છે જેલ સૌ માટે નકી
 પાપી પીથાયો ચારી કોટી ઉપાય પણ મળશે નહિ,
 મમ ધન તણા જાંઠાર હુત્વા માય તવ ફગશે નહિ,
 ડરતો નથી તવ તિશ્નણ ખંજર આ છુરીની પારથી,
 તમ મોક્ષ નિર્મલ જાણુજો દુખ મોક્ષ કસતાયરથી.

એણે મુણીને એક પાપી શેઠ ઉપર જઈ પડ્યો.
 લતા તણા પ્રહાર કરીને ખુબ તેને આચડ્યો,
 હજી બોલે ધનપતી જીવન ઇચ્છા જીવવા શું ચઢાય છે.
 મનમાં સમજાવે લોક ધનમાં જીવ તારો જાય છે;
 દુખદ સ્થિતી અતી દીન છે કંગાલની આ હિન્દમાં,
 બહુ ધનતણા બંડાર તુજથી પાઈ પણ દેવાયના
 અમને દીધું છે પેટ પાપી બદ્ધ તે પણ ચઢાય છે,
 તુજ લવ પાપ પ્રાયશ્ચિત આ પલમાંથી જીવ તુજ જાય છે;
 પણ ધન તણો લોકો જરાએ ટેકમાંથી ના ખસ્યો.
 ભાતાં જીવન શું સંપતિ આવે કદી સાચે તર્યો.
 ખંજર ઉગામ્યું તિલ્લુ ત્યાં પ્રાણુ ધન પતી ઉડીયા.
 આ વિશ્વને અજગું કરીને સ્વર્ગવાસો તે થયા.
 ચાવી કમરથી છોડીને પાપી ત્રીજેરી ખેળતા,
 પણ ખડાર કોલાહલ થતાં આ પાપી જટપટ દોહતા,
 નહિ પાઈ આવી હાથમાં નિર્દોષનું ત્યાં ખુન થયું.
 રિશ્વેશનું નિર્માણુ જાણું છે કદી પાણું ક્યું.
 પોલીસ પલકમાં આવી ત્યાં ને ચારને ચોપે બહુ
 એકાદ બધાંયે તાર મુકતર કાંઈપણ ત્યાં ના જાયું.

આપ્ત્યું તમોને વીપુલ ધન કાં દીનને દેતા નહીં.

કંગાલ ભારત વર્ષને કરી કાન કાં ચ્હાતા નહીં.

આ દીન હિન્દુસ્તાનના દુરમન તમે ધનવાન છે.

કંગાળ કેરી હાય લેનારા સહુ તમે! શયતાન છે.

માણસ બની માણસ હૃદયને દુખ દેનારા તમે

અમને રીખાની ધન તથો! સંચય સદા કરતા તમે,

કરતા મજુરી દીન પણ નહીં યોગ્ય બદલો દો તમે

તમ પાપથી આ પાપનાં બાળી નકી થાશું અમે.

હજુ ચેતજો ધનવાન ભારત વર્ષના આ દ્રશ્યથી.

થાશે તમારી ફર્દગ્યા પણ એકદીન ના દાદ સુજુયો દીનની

સંતાન સહુ ઓ બાપના નહીં લેદ કાંઈ લગાર છે.

નકિ યોગ્ય બદલો આપવો એ ફર્દ લેખી કરાર છે;

પેદા કરો જો સહુ તમે નહિ નીજ કદી પણ બાબુજો.

કણ કણ મહિ ઇનામ વાયક સત્ય સહુ પ્રમાણજો,

ધનવાન હોતો દીનના દારિદ્ર દુખને દુર કરો.

કંગાલ વીસ કરોડની એ હાય કંઈ હીલમાં થરો,

દુખડ સ્વીતી છે હિન્દની ખાવા ન મળતો રોટલો.

ધર યેરી રખડે દીન ટોળાં ઝુવા ન મળતો જોટલો,

નહિ વસ પશુ છે અંબ પુરા હા ટાકમાં લે કરચરે

ધનવાન તારું દીલ નીરબી દશ્ય શું કંઈ નહિ દ્રવે,
 આપો હજી આપો તમારા દાનને ખર્ચો તમે
 દીનભાટ અન્નાલય વન્નાલય ઉપાટો સંહુ તમે,
 આ જોઈ ભારત વર્ષમાં કર્યું સમ દાની હતી.
 મુની વ્યાસ વેદ પુરાણ જથ્થે દેવ સન જાની હતા,
 જર્જુન હતા અને દીમ ગ્રમ મહત્તીર આ હિન્દે હતા
 તવ લોભ લક્ષ્મી દેખીને શરમાઈ તે આજ સુતા
 ધન માલ નહિ કદી આવશે. આ જાત જાતો દેહથી
 સઘળું સઘાયે બાશુજો જાવ દેહ કેસ રનેકજી.
 હા કાલ તું ધનવાનને સદ્મુદ્ધિ નીચે આપજો
 ને દીન દુખી કંઠાલ તું કષ્ટ બાપુ કાપજો
 કલ્યાણ ભારત વર્ષતું કરજો તમે ત્રાતા સદા.
 આ દીન તુજ બાળક તણી હરજો સઘાયે આપદા
 દોગટલાવ ચુ?

જુઝારી ભરથાર.

(રંગત લંગડી)

પતી હીતકારી પ્રાણુપ્યારી આપે અતી પતીને માન,
જાએ જીવથી-સતી તેએ હીએ પતીને જીવતકાન,
એક વાત પ્રખ્યાત હું હું સમજો કાન દહને સૌ સાર,
જામપુરમાં-હતો એક સોમચંદ નામે સાહિકાર,
હતો બર્મશીલ મુખી અતી પણુ પુત્ર વીરોએ દુહખી અપાર
રાતને દહાડો પુત્રની યાદમાં કરતા બેઠે નરનાર,
શેર.

તીરથ વરતને માનતાંઓ બાધાઓ હીધી ઘણી,
બેનમાઈ.

બીજા ગામમાં કેઈ કન્યા, જન્મી કેઈ શેઠને ત્યાં,
તેની મળી ખબર હયાં, હીધો પ્રાણુજીને પઠાવી,
પ્રાણુજી ચેર શેઠના આવી, સગાઈની વાત જણાવી,
હહી બેઠાંતે બોલાવી, શેઠેની ખુશી બતાવી,

છોટી.

કન્યાનું નામ અમરત કરી હતું સવાઈ,
દેવચંદની પ્રાણુજી તેથી કરી સગાઈ,

આખો વધામણી લઈ શેઠ કને તે ભાઈ
સમજીને શેઠ શેઠાણી ગયાં દરબાર,
દોહા.

એમ કરતાં થયો દેવચંદ પાંચ વરસનો ખાશ,
પછી તેનાં કીધાં લગ્ન થઈ સકલ પુણ્ય સહ આશ,
એવાં લગ્ન થયાં ધુમધામથી થયાં ન થયે તેને સમાન,
જાએ જીવથી-સતી તોએ દીએ પતીને જીવતજાન,
એમ કરતાં બે વરસ ગયા, થયા દેવચંદને વરસો સાત,
સુકી નાનો-પુત્રને સ્વર્ગવાસી થયો તેનો તાત,
બીજા વરસ જીવ વીતવા ફરી ગઈ મરી માયાળુ પ્યારી માત,
નાનપણમાં-થયો અતી કુખી શું કહું કુખની વાત,
શેર.

તે દાડેથી બઢેલો તેના થઈ ગયા કંઈ દોષદાર,
ખાએ પીએ દોસો સાથે શંડો ઘેર જઈ સાંજ સવાર,
વલી એક બઢેલ શીખ્યો લાખ્યો રમવાને જુગાર,
ધન તેમાં સરવે ગયો હારી થયો નીરધન અપાર,
બેનમાઈ

સામતથી બહુ અજર થઈ, કુખી થયો નીરધને દીલ કંઈ,
દોલત તેની તેમાં સહ ગઈ, પછી મનથી કીધો વીછાર,
ધો મનસુબો મન અંગાત, કાંઈ સસરો ન જાણે વાત,
પટે હું જઈ શતોરાત, તેડી લાવું હું મારી નાર.

૫૬

છેડી

હવે ન કર વાર, નર લાવ તેડી નારીને;
મારો સસરો મોઢદરે તેને સણગારીને,
દાગીના હુંગડા કાઢી હંદશ મારીને,
પછી જુગાર રમીશ હું મનગમતો ધારીને.

દોહા.

એણું વીચારી મન વીધે આળ્યો સસરાને દવાર,
જમાઈને જોઈ સાસુ સસરો હરખ્યા અપરમપાર,
પત્ની વીચોગે અતી હતી તે જોઈ પત્નીને બુલી જાન,
જાએ જીવ્યા—તોએ સતી હીએ પત્નીને જીવતદાન.—૨
જાવતા જોજન કરી જમ્યા સહ પાન સોપારી બેઠા ખાય
જોઈ જોખને—પત્ની મુખ હરખ સતીને હુધયે નમાય,
રોઠ ઠેઠે ઘણે વરસે વમને જોઈ આ હંધડું અતી હરખાય,
બાલે પધાર્યા—રહે હવે હયાંજ તો મુજ મન પરસન થાય,
શેર.

એમ કરતાં સાંજ થઈ કરી જમ્યા સહ રાજી થઈ,
પછી માત તાતના હુકમથી એકાંતે પત્ની સતી હંધ ગઈ
માથાથી નખ વેર ઉતારે આરતી સતી કર લઈ,
પછી પ્રીતથી બેઠી પત્નીને લઈ સતી સેજે જઈ,
બેનમાઈ

બેઠા એકાંત પ્રાણમાં, પ્રેમથી બેઠે પાસમાં.

રંગાયા રંગ વીલાસમાં, જોયાતા કંઈ માણ આશ્રમાં
હબી કરજોડી સતી નાર, અહો મમ હીવ હર્ષયાના હાર,
તજો ન મુજને પ્રાણઆધાર, કરો ન આ સંજમ નીરાશ,
છોટી.

અતી દેખાડતી નીત સતી પતીને પ્રીતી,
પ્રીતીને વશ કરી સતી પતીએ જીતી,
ગયા રાજી પુશીમાં કંઈ દીવસ એમ વીતી,
સંજ થઈ પતીની મતીને બદલી નીતી,
દોહા.

કહે દેવચંદ નારને કર પ્રીય એક કામ.

કહે તું તારા બાપને જઈએ હવે નીજ ગામ,
રજા બાપ તારો આપે તો રહે જગતમાં માફ માન,
જાએ જીવથી-સતી તોય દીએ પતીને જીવતદાન, ૩
બીજે દહાડે માત તાતને કહે કહે સતી અતી કરી રૂદન,
માત તાતજી જશું હવે ચતીની ભેડે તો કરવા ગમન
માત તાતજી પુશી થયાં સમજીને પુત્રીના ચાવા વચન,
જાલે પધારો-તમારા વેણ સુણી હરખે તનમન,
શેર.

વીતી ગઈ તે રાત, પ્રેમની પછી ચઈ છે સવારજી,
આપ્યાં દાગીના લુગડા પહેરાવ્યા સડે સણગારજી,
પેરામણી જમાઈને આપી અપરંપારજી,
લેસી એક દાસી દીધી વીદાય કર્યા નરનારજી,

બેનમ્યં.

પતીને મન કપટને ખાર, એવું બહો શું અખળા નાર,
ચાલી એડે તે વન મોજાર, લીધો એક જગે વાસણ,
નાગને કહે છે તે સરચાર, બીક છે વનમાં આ અપાર,
દાગીના લુગડાં ઉતાર, આપ મારી તું પાસણ,
છોટી.

ખીયુ પતીને સમણ પ્રાણજીવન તે પ્યારી,
દાગીના લુગડા આપ્યા તરત ઉતારી,
આગળ ચાલતા એક દીઠો કુવો ત્યાં ભારી.
પાણીને બહાને નાંખી કુવામાં નારી,
ટોણા.

કુવામાં પડતાને વાર નારને લાગ્યું ઝાડ એક હાથ,
અવગચમાં લટકી રહી નાર તે ડાળી સાથ,
દાગીને મારી નાંખી ધન માત્ર ચાલ્યો લઈ નીરહય જીવન,
બંધે જીવથી-સૂતી તોએ દીવે પતીને જીવતદાન
શું અખળાનો વાંક હતો જે એવો નીરહય થયો સરચાર
નાર કુવામાં-ઝાડની ડાળી પકડી રૂએ અરોઝાર,
એવામાં એક વજ્રજારની પોઠ ત્યાં આવી દાગી ચાર,
કુવા પાસે-સાત વાસો આવી લીધો તે વાર,
શીર.

૧૬વી હતી નારી -

૬૨વી રૂઢન,

સમજીને ચોરખોર બહુ ઘીલા કુવાપર સર્વજન,
 નારી કહે મને કાઠો બાઈઓ દગોરો મુજ અબલાનું તંન,
 ચોરે ઘોડાએ મને નાંખી કુવામાં હરીને ધન,

બેનમાઈ.

સમજીને બેંક નારના, વીરમે થયા બનેા બહારના,
 હુકમથી તે સરદારનાં, કાઠી બહારે તે નારે,
 કહે કર બેડી તે સતી, ચોરોએ મને છુટી હતી,
 ભેઈ બાળ્યો મારો પતી, મારી ઠાકીને ઠરેરે,

છેટી.

મને મુકો બાઈઓ ઉજેગ્રપા પીતા જ્યાં મારો,
 નહીં તેા માનેા મને જીવથી કયા હુટકારો,
 મામ ફર નકર દાંધ કહે લાખો વજુબારો,
 કાલે મુકીશ હું તુને પીતા જ્યાં તારો,

દોહા.

બીજે દહાડે તે નારને લઈ આવ્યા નીજ ગામ,
 પછી નારીએ પીતા તણું દેખારયું નીજ ધામ,
 જળી પુત્રી જઈ ગાત તાતને વજુબારને આપ્યું માન,
 જાએ જીવથી-સતી તેાય દીયે પતીને જીવતદાન, પ
 કહે પુત્રી સમજો પીતા મને ચોરોએ વનમાં છુટી,
 મમ પતી પીસુને-બાંધી લઈ ગયા ચોરો મારી કુટી,

સમીને બી-ભારી નાંખી આજ મારી ચરવેં દુટી,
મને કુવામાં-પીતાણ ચોરાએ નાખો છુટી,
રોર.

કુવામાં નાંખતા વાર મને એક ઝાઝની ડાળી જડી
તે ડાળીમાં લટકી રહી હું રાત દી અતીશે રહી,
એવામાં આ વજુઝારાની પોઠ ત્યાં આવી પડી,
એનીએ મને કાઢી પીતા જેથી મલો હું આ થડી,
બેનમાઇ

સમણ પુત્રીતા બાલ જામ, આપું વજુઝારાને ઈનામ,
કરી વજુઝારો રામરામ. જતો ખુશી થતો અતી,
માત તાત કહે કુંવરીને, એવ તું ધ્યાન ધરીને,
યાદ ધરવરની કરીને, જેથી મળશે ફરી પતી.

છોટી.

ધન ધન જનુનીને ધનધન એવી સતીને,
નીરદોશ કેરવો જેણે પ્રાણ પતીને,
ધીકાર છે એવા નરની હીન મતીને,
જેને જાણી નહિ ધરવરની અંત ગતીને,
હવે વાત કહું દેવચંદની આખો જાન મેઝાર,
થોડા દિવસમાં ધન સૌ હારી થયો લાચાર,
કર્યો પછી વીચાર કમ સહરાને જઈ યાત્રા ધનવાન,
જાએ છાણી-કાઠી જાએ રીંદે પતીને છાણવાન

ચાલ્યો કરતો વીચાર અરે તે નાર પશુ ગર્ભ હશે મસી,
 સસરા પાસે-કડું ગર્ભ ફરેજ ને ધન લાવુ ફરી,
 આવ્યો સસરાને દુવાર બેઠીતી નારી બારીએ ધ્યાન ધરી,
 ઉતરી નીચે-પતીને લઈ એકાંતમાં સહિ વાત કરી,

શેર

ગભરાશે નહી પીયુ પતી મને દેખીને દુખીયા થતા,
 પુછે પીતા મારો તો કેલે ચોરાએ લુટયા હતા,
 મને બાંધી લઈ ગયા પછી બાળ્યો હું આગળ જતા,
 હું તો જીવતો આવ્યો અંહી તમ પુત્રી ખોઈ મરવે મતા,

બેનમાઈ

એવું કહ્યું છે મેં આપને, જેવું કહું છઉં હું આપને,
 જયો ગર્ભ ખોટા જાપને, જાએ-જડહી ન કરો વાર,
 ફરેજથી થઈ ઉદાસજી, આવ્યો સસરાને પાસજી,
 જમાઈને જોઈ ખાસજી, ખુશી થયા તે નરનેનાર,

છોટી

જેઈ પ્રાણપતીને સતી દોડતી આવી,
 મળી સતી પતીને આંખોમાં આંસુ લાવી,
 જમ્યા લાવતા લોજન ખટરસ સરસ બનાવી,
 સો સાથે જોડા અતીશે હેત જલુમ્મી,

૮૫

દોહા

થયા રાત રંગ મહેલમાં ગયા સતી પતી જંગાત,
પણ પાછળથી પતી તણી ન કરી સતીએ વાત,
નરના કહ્યાથી ફરી તે નારે લીધી પતીની રજા નીધાન
જાએ જીવથી-સતી તોયે હીએ પતીને જીવતદાન ૭
હીધા અતી હાગોના લુગડાં ચાલ્યા ન લેશ મનમાં,
નીરવ્ય નરનું-મન ફરી બદલી ગયું વગગ્યું ધનમાં,
ઉતાર્યા હાગીના લુગડા એકાંતે લઈ જઈ વનમાં,
નારને નીચે-પાડી ચાકુ કાડી મારી તનમાં,

શેર

લોહીની ધારે વહે તે નારીના તનથી અતી,
ધરતીપર અફડાતી પડતી તરફડતી રડતી હતી,
રડતી ડચકા ભરતી ભરતી કહે સતી અહો પીયુ પતી
શું અબલાનો વાંક હતો જે કરી તમે મમ આ ગતી

બેનમાઈ

હવે છેલ્લા રહ્યા છે સાંસ, માટે તમે બેસો મારી પાસ,
જરા થાતા નહિ ઉઠાસ, અહો મમ પ્રાણનાથજી,
મુવા પછી આ મારી લાસ, બાળજો હાથે તમે ખાસ,
તો મને મલ્યો સ્વર્ગવાસ, બળું જો હું તમ હાથજી.

છોટી

કેઈ વણર સાજી શીકાર કરવા કરતા,

આવી લાગ્યા તે જગાથર ફરતા ફરતા,
 જોઈ નારીને ઘેઘાન તે નરને ધરતા,
 કહે નારી રાજાને ઠગકા ભરતા ભરતા,

દોહા

શું કામ જોને પકડો છો ગાઈઓ છે મારો પતી પીયુ પ્રાણ
 મને ચોરો મારી ગયા સત કહું ઇશ્વરની આજ્ઞા,
 જોટલું કહી મરી ગઈ સતી દર્શ પ્રાણપતીને મુકતીમાન,
 જાએ જીવથી-તોએ દીએ સતી પતીને જીવતદાન, ૮
 ધન ધન જોના માતપીતાને ધનધન જોવી નારીને,
 પોતે કાળવધ-થઈ પણ લીધા પહીને ઉગારીને,
 ખીકકાર છે એવા નરને ખીકખીક છે એવા જીમશીને,
 ધનની કાલે-ગારી જોએ અનજા નાર જીચારીને,

ચોર.

ખાળી પછી તે નારને નરને નમન ચીંતા કસી,
 ખાંધો દાગીના લુગડાં પછી ચાલ્યો નર આગળ-ધસી,
 જેમ નારને મન દયા વસી એમ દુરીને મન નહી વસી
 આગળ જતા તે નરને પગે ઠાલી નાગચ્છી એક ડંસી,

જેનમાઈ

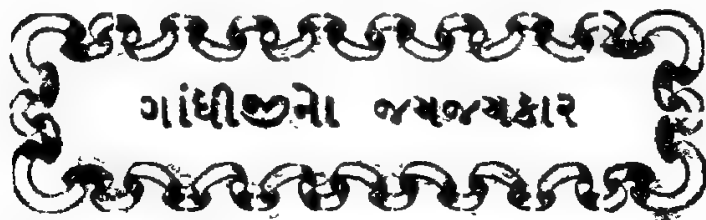
મર્યો નાગજીના જેરથી. પડ્યો કગતાના કેડેરથી,
 ફર્યો પાણીના પં.થી, ત્યાં જઈયે લો મહાં મર્યો કાર,

કવનું ક્રિસ્તાવનું મયું, પારેલું વ્યર્થ સઉ મયું,
પદયું થન જ્યાં ને ત્યાં રહયું, અતે પદયોં નર નર્ક મોજાર.
છોટી

શું શું કતીએ પાને પ્રીતી જણાવી,
તોએ નીરદય પતીને જન દયા નહીં આવી,
કહે હારામાઇ સુ નેને એમ સમજાવી
જ્યાં જ્યાંમાં છે સત આર સારની આવી,
હોહા.

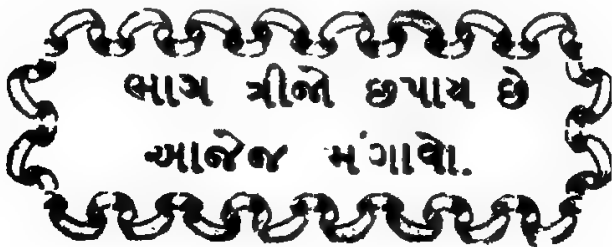
પહેલી બહ મહોંબત વીરે બીજી જુગાર રમવ ની.
ત્રીજી સતે સત પ્રીતી ચોધી પુરુષની જે હમ ની,
મનીરામ કહે નીરદય પતીએ લોધી સતીનો પ્રાણ નીધાન
જાએ-જીવથી તોય દીએ સતી પતીને જીવતદાન ૬

ગાંધીજીનો જયજયકાર

જગદ વ્યાપી હિંસાનાં યુગમાં શાંતીનો સાંધ્યો સંદેશ-
ધર્મધુરંધર-કર્મયોગીનર ભયભિદ્વા સાચા લવલેશ

મોહ તણ સજીને ચીરતાથી સત્તાણા સજળા હુશીયાર
 કર્મપરાયણુ ગાંધી તારો જુગજુગ વ્યાપો જ્યજ્યકાર
 જેલ તણી જહ કાઢી માડયે કર્મ તણો મધુરો મન્યાસ
 અનુપમે ગૌરવે વહયું ઉરે પણ થયા હિંદ સમજાના દાસ
 સ્વતાંત્રતા સ્વાશ્રય સેવાના નવયુગના મત્રો સજનાર
 કર્મ પરાયણુ ગાંધી તારો જુગજુગ વ્યાપો જ્યજ્યકાર
 દેહ પડી પરહસ્ત ભલે પણ પ્રાણ સદા હરિને સમરનાર
 યદ્ય મહિમામય આત્મવિજ્યથી હિંદ હીત કિરતી વરનાર
 શોક અને દુઃખ દંભ સમ્યા પછી સત્ય વિષે કહી હોય નહાર
 કર્મપરાયણુ ગાંધી તારો જગ જગ વ્યાપો જ્યજ્યકાર
 જ્યાં વિચર્યા વનરાજ સમા વિર ગુર્જર દેશતણા સંતાન
 આત્મ ત્યાગી વિર દયાનંદને કૃષ્ણ તણા જ્યાં ગરજ્યા માન
 તેજ પુનિત સ્થળના પયગંબર પ્રાણ દર્શ કરીયે સત્કાર
 કર્મપરાયણુ ગાંધી તારો કણીકે ઇચ્છે જ્યજ્યકાર

પાનું	લાઈન	શુધ્ધ	પાનું	લાઈન	શુધ્ધ
૭	૮	માસ	૮	૨	સંગ
૧૦	૧	કાચ	૧૦	૩	શોક
૧૦	૮	સુખ	૧૩	૧૦	સાર
૧૩	૧૪	સાથ	૧૫	૨	સરખાનાર
૧૫	૩	માર	૧૫	૧૫	કરીક
૧૫	૧૬	બહા	૧૮	૬	ખત
૧૮	૧૧	તારા	૨૧	૧૭	દેશોદેશ
૨૨	૫	યશી	૨૩	૩	ચતુર
૨૪	૧૭	સમજો	૨૫	૩	સમજાવ
૧૬	૧	બેસે	૨૭	૬	પાપી
૨૭	૧૦	કાચ	૨૭	૧૧	પાપા
૨૮	૧૪	સમજી	૨૮	૧૬	સર
૩૦	૩	અમરત	૩૦	૫	...
૩૦	૧૪	નિસ	૩૩	૬	...
૩૪	૪	સુખ	૩૫	૧૭	...
૩૬	૬	નહીને	૩૮	૧	...
૪૨	૮	સમાર	૪૧	૨	કારકુ
૪૨	૬	અસ	૪૩	૧	ખતે
૪૪	૧	દીસે	૪૪	૮	કુળી
૪૪	૧૧	કર	૪૫	૧૪	આન
૪૮	૬	મગત	૫૩	૧૩	શીર
૫૪	૩	ફોર	૫૫	૮	પડેલા
૫૬	૧	કાદ	૬૨	૧	દોસ્તી
૧૧	૨	પ્રરથ	૬૨	૧૦	સાફકાર
૨૨	૧૨	સાથ	૬૩	૬	ખતે
૧૪	૪	કરી	૬૬	૬	શોક
૭૮	૧૩	વળી	૭૮	૧૫	સાખત
૭૮	૧૬	વિચાર	૮૮	૪	અનુપમમોરવ

પેજ ૭૭ લાઈન આઠમી

તેથી દયાની દ્રષ્ટી ઓ દેવે કરી તેના ભણી
અરસન થયા નશનાર મન પેદા થયો ખનનો ખણી
ન્યામ શાળ્યું દેવચંદ કરી યાદ ઓ દેવે તણી

કપાલી પ્રસિદ્ધ કરનાર

દંકર હરિલાલ અવજુવાલ

ત્રી

દંકર પ્રાણલાલ અવજુવાલ

નવઅબન પુસ્તકાલય

૭૦ સ્ટેશન રોડ પોલીસ જાઇન સામે મુરત

જાપવાળું ટેકાણું દયાળાના ટેકરા ઉપર આવેલાં બી ભક્તી
મન્દિર પ્રેમમાં લીલાલાલ ચંદુલાલે ઠાપ્યાં

પ્રાર્થના.

કાનુડાતારી કામણ કરનારી

વજ્રમાં વાંસલડી વાગી.

મોડી વળી મોહક મન વશ કરનારી...વજ્રમાં

મન વશ કરનારી સ્વર સુણનાં લાગે સુખકારી,

હું ઘેલી થઈ છું તમવીણુ ગિરધારી...વજ્રમાં

જપાય છે.

હુંક સમયમાં બહાર પડશે.

ન જ સ મા શી

યાને

દેવી શારદા.

(હરિગીત-છંદમાં)

સચિત્ર.

પન્થર હૃદયને પીગળાવનારી, ડગલે અને પગલે આંખમાંથી
આંસુડા ઉભરાવનારી, “ સોન્દર્ય એજ શત્રુ ” નો સચોટ સિદ્ધાંત
સમજાવનારી કંઈપુરસથી હૃદયમાં કંઈપુતા સીંચનારી.

ચાર સુંદર ચિત્રો સાથે—મૃદ્ય આના આડ.

ડૉ. હરીલાલ જીવજીલાલ બુક્સેલર અને પબ્લીશર,
સ્ટેશન રોડ, પોલીસ લાઇન્સ સામે, સુરત.

રાજર્ષી ભર્તૃહરી અને તેમની કન્યા.

મનહર નયન અવલોકતાં હું એવે દીપકમાં પડ્યો,

મલ્લ મિલિદીન મીઠાદગ્ગ નિરિઝિટિલજ્જ જ્ઞાન મીઠી

પીનાલ્લ આ કોપ તમે શો કર્યો ?

વધુ માટે ખરીદો રાજર્ષી ભર્તૃહરી સચિત્ર ગ્રન્થમાં ચાર સુંદર ચિત્રો
ફક્ત—નવ આનાની દીક્ષીટ બીડો.

નોશી આર્ટ પ્રી પ્રીંગ વર્ક્સ, બમ્બે, મુંબઈ.

